

Grau en Dret
Treball de fi de Grau (21067/22747)
Curs acadèmic 2019-2020

LA PROTECCIÓN INTERNACIONAL DELS DRETS

HUMANS AL MÓN ÀRAB

Núria Bagaria Casellas
173623

Tutor del treball:
Angel José Rodrigo Hernández

Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

DECLARACIÓ D'AUTORIA I ORIGINALITAT

Jo, Núria Bagaria Casellas, certifico que el present treball no ha estat presentant per a l'avaluació de cap altra assignatura, ja sigui en part o en la seva totalitat. Certifico també que el seu contingut és original i que en sóc l'única autora, no incloent cap material anteriorment publicat o escrit per altres persones llevat d'aquells casos indicats al llarg del text.

Núria Bagaria Casellas
Barcelona, 15 de juny de 2020.

RESUM. Aquest estudi ens endinsa al món àrab a través d'una breu exposició sobre els trets bàsics del seu ordenament jurídic i les seves principals particularitats. Aquest serà el punt de partida per analitzar detalladament el sistema de protecció dels drets humans als països àrabs, especialment a través de l'estudi de la Carta Àrab de Drets Humans de 2004 i dels diferents mecanismes de garantia previstos per fer realment efectiva la protecció dels drets humans - tant aquells establerts a la Carta com aquells altres implementats amb posterioritat a través de la creació de certes institucions. Finalment, es vol fer menció a les reiterades desavinences entre Occident i els països islàmics, que han arribat a qüestionar la conceptualització universal dels drets humans.

Paraules clau: drets humans, països islàmics -món àrab-, Carta Àrab de Drets Humans de 2004, mecanismes de garantia, universalitat, sistemes regionals de drets humans.

ÍNDIX

ÍNDIX	v
ÍNDIX DE LES IL·LUSTRACIONS	vi
1. INTRODUCCIÓ	1
2. ELEMENTS CONFORMADORS DEL SISTEMA ÀRAB DE DRETS HUMANS.....	4
2.1. Definició i història dels Drets Humans a l'Íslam	4
2.2. Sistema polític, econòmic, cultural i religiós dels Estats Àrabs.....	5
2.3. Concepció islàmica dels Drets Humans	6
2.4. Trets bàsics dels ordenaments jurídics dels Estats àrabs: la Sharia.....	7
2.5. Els cinc drets bàsics de l'Íslam.....	9
3. LA CARTA ÀRAB DE DRETS HUMANS DE 2004	11
3.1. Evolució del sistema àrab de protecció dels Drets Humans.....	11
3.2. Carta Àrab sobre Drets Humans.....	13
3.2.1. Drets substantius enunciats a la Carta	15
3.2.2. Qüestions interpretatives i procedimentals.....	17
3.2.3. Crítiques general de la Carta	19
4. MECANISMES DE PROTECCIÓ I GARANTIA DELS DRETS HUMANS	22
4.1. Evolució dels mecanismes de garantia en el sistema Àrab de Drets Humans	22
4.2. Mecanismes de control previstos a la Carta: el Comitè Àrab de Drets Humans.....	23
4.3. Altres mecanismes de garantia	26
4.3.1. Comitè Permanent Àrab de Drets Humans: PACHR	26
4.3.2. Cort Àrab de Drets Humans	28
4.4. Altres organismes de Drets Humans dels Estats Àrabs	30
4.5. Els límits del sistema Àrab de protecció dels Drets Humans.....	31
5. UNIVERSALITAT DELS DRETS HUMANS: REALITAT O UTOPIA?.....	33
6. CONCLUSIONS	37
7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	40

ÍNDIX DE LES IL·LUSTRACIONS

Il·lustració 1. Exemple de drets humans reconeguts en la Declaració de 1948.....	4
Il·lustració 2. Evolució de la protecció dels drets humans al món àrab	12
Il·lustració 3. Drets substantius de la Carta de Drets Humans de 2004 per categories	14
Il·lustració 4. Funcionament del Comitè Àrab de Drets Humans	23

1. INTRODUCCIÓ

Els drets humans són els principis sobre els quals s'erigeixen totes les societats en les quals governa l'estat de dret i la democràcia. La importància fonamental dels drets humans ha estat reconeguda de forma universal des de la Segona Guerra Mundial, quan l'any 1948 es va firmar la Declaració Universal dels Drets Humans.

Avui en dia, en un context de múltiples conflictes, emergències humanitàries i greus violacions del dret internacional, la protecció dels drets humans continua essent un assumpte cabdal arreu. Els drets humans es troben actualment en l'epicentre d'un important debat polític i social del qual no queden al marge els països islàmics. Així doncs, si bé el sistema de protecció de drets humans de l'Organització de les Nacions Unides busca proporcionar protecció a escala mundial, les organitzacions regionals han creat mecanismes per abordar les preocupacions i particularitats en matèria de drets humans a escala regional.

Aquesta situació justifica la necessitat d'analitzar com i de quina manera els estats àrabs han rebut i aplicat la normativa internacional de drets humans, i com, al llarg dels anys, han establert els seus propis mecanismes de protecció dels drets humans a la regió, tenint en compte les particularitats que presenten els seus ordenaments jurídics. Per tal de poder entendre les característiques i el funcionament del sistema àrab de drets humans, és lògic, primerament, parar atenció a la seva evolució històrica, i al desenvolupament de les seves estructures polítiques i jurídiques, sempre tenint en compte, l'heterogeneïtat que caracteritza els països islàmics.

Així doncs, la tradició dels drets humans presenta desenvolupaments particulars a l'Islam, fet que s'ha cristal·litzat en la voluntat dels Estats àrabs d'elaborar un document jurídicament vinculant i establir un catàleg regional de drets humans que proporcionï una visió general de la perspectiva islàmica sobre els drets humans i que tingui a la *Sharia* com la seva principal font. Amb aquesta voluntat neix la Carta Àrab de Drets Humans de 2004. La Carta Àrab de Drets Humans, en vigor des de 2008, és el text de referència de protecció dels drets humans al món àrab, raó per la qual esdevé l'objecte principal d'estudi.

El present treball pretén, en primer lloc, introduir-nos en el món àrab a través d'un breu estudi sobre el seu sistema polític, econòmic, cultural i religiós; la història dels Drets Humans a l'Íslam; i els trets bàsics del seu ordenament jurídic. Una vegada realitzada aquesta primera anàlisi, el treball s'endinsa a conèixer en major profunditat la Carta Àrab de Drets Humans de 2004 des d'una doble perspectiva: per un costat exposant els drets substantius enunciats a la Carta i, per l'altre, estudiant les qüestions interpretatives i procedimentals que presenta. Addicionalment, s'exposen les principals crítiques entorn del text jurídic, d'entre les quals destaca la falta de mecanismes de protecció eficaços.

Amb aquesta idea, s'inicia l'anàlisi dels diferents mecanismes de garantia del sistema àrab de drets humans. En aquest punt s'analitza, primerament, el Comitè Àrab de Drets Humans, al tractar-se d'un mecanisme de control previst en la mateixa Carta, i seguidament s'analitzen altres mecanismes de garantia que s'han establert a la regió, com per exemple el Comitè Permanent Àrab de Drets Humans o la Cort Àrab de Drets Humans, entre altres organismes.

Finalment, s'aborden a grans trets les diferents discussions sobre la universalitat dels drets humans i el relativisme cultural, qüestió que ha suscitat un gran debat tant en l'àmbit filosòfic com en l'àmbit jurídic i polític.

Amb tot, l'objectiu de l'estudi és analitzar com cadascun d'aquests factors ha influenciat en la creació del sistema àrab de drets humans i a nivell més particular, estudiar el principal text jurídic de protecció els drets humans, la Carta Àrab de 2004.

L'estudi separat dels diversos conceptes abordats en el present treball ha estat element de debat i estudi per un gran nombre d'investigadors/es en l'àmbit acadèmic. Tanmateix, són escassos els estudis que engloben l'anàlisi de tots aquests elements en un únic estudi i els relacionen entre ells. Aquí rau la rellevància de centrar la recerca en tots aquests elements que configuren el sistema àrab de drets humans, donades les conseqüències manifestes que se'n poden derivar.

Pel que fa a l'estructura del treball, aquest compta amb quatre grans apartats: primerament, l'estudi compta amb la present introducció en què s'ha exposat el tema i les motivacions del treball. El primer apartat, té l'objectiu de dotar al lector d'informació necessària per contextualitzar i entendre els principals elements que conformen el sistema àrab, examinant-ne les principals característiques i

les principals implicacions. El segon apartat, presenta un estudi exhaustiu de la Carta Àrab de 2004, deixant pas a la tercera secció dedicada a estudiar els mecanismes de control i garantia dels drets humans al món àrab, tant aquell previst en la Carta com d'altres establerts en la regió d'anàloga importància. En el quart apartat s'analitza la discussió sobre la universalitat o el relativisme cultural dels drets humans i finalment, es presenten les conclusions de l'estudi.

2. ELEMENTS CONFORMADORS DEL SISTEMA ÀRAB DE DRETS HUMANS

2.1. Definició i història dels Drets Humans a l'Islam

Com s'ha mencionat a la introducció, el present treball té l'objectiu d'estudiar la situació dels drets humans al món àrab. Per això esdevé cabdal definir què entenem per drets humans i estudiar l'evolució d'aquests, especialment al món àrab.

La Revolució Francesa marca una fita important en la història del pensament contemporani com a moviment que re-estructura les relacions de l'Estat amb si mateix i les relacions d'aquest amb la ciutadania, mitjançant la Declaració dels Drets de l'Home i el Ciutadà (1789). Anys més tard, en el marc de la Segona Guerra Mundial, i després de la creació de l'Organització de les Nacions Unides -d'ara endavant ONU-, diversos països van firmar un pacte aprovat per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 10 de desembre de 1948, anomenat Declaració Universal de Drets Humans. Aquesta declaració, sumada al Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics i el Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals donen cos a la Carta Internacional de Drets Humans.

L'ONU defineix els Drets Humans com “inherents a tots els éssers humans, sense cap distinció de nacionalitat, lloc de residència, sexe, origen nacional o ètnic, color, religió, llengua o qualsevol altra condició”¹. Així mateix, els dota de les següents característiques: 1) universals i inalienables, 2) interdependents i indivisibles, 3) iguals i no discriminatoris, 4) drets i obligacions.

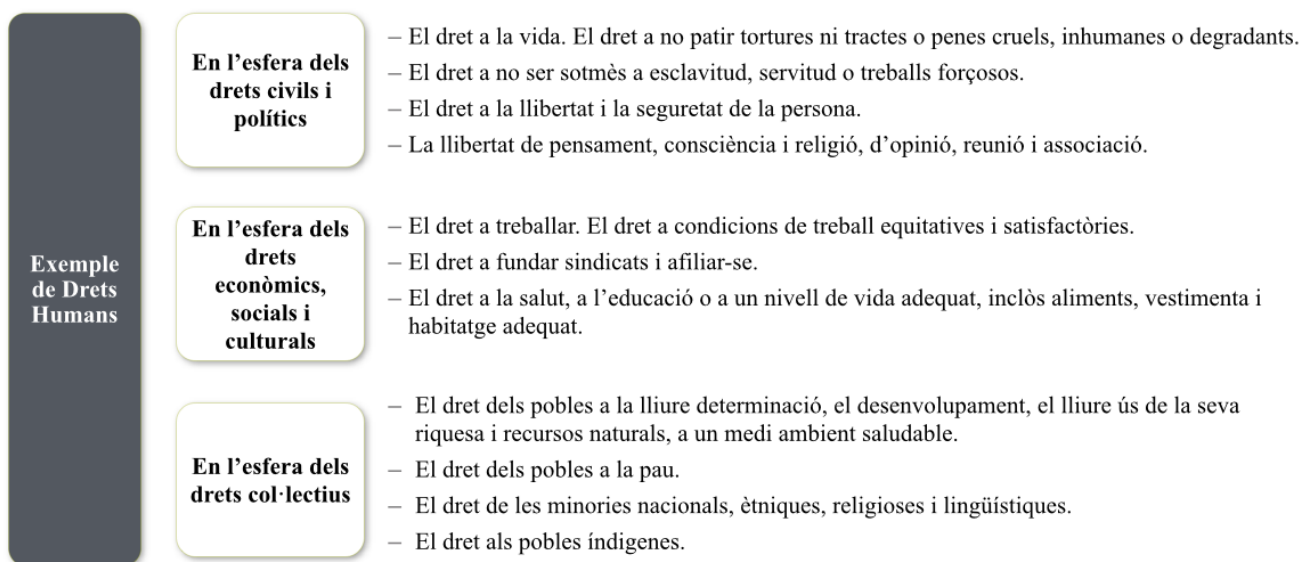
Així doncs, els drets humans són intrínsecs a totes les persones i a tots els aspectes de la vida, defineixen les relacions entre els individus i les estructures de poder, delimitant el poder de l'Estat i exigint a aquest l'obligació de respectar, protegir i garantir les condicions necessàries perquè totes les persones puguin gaudir d'aquests de manera òptima.

Des d'un punt de vista més jurídic, els drets humans poden definir-se com la suma de drets individuals i col·lectius, reconeguts pels Estats i consagrats en les legislacions nacionals i les normes internacionals de drets humans. Així doncs, al llarg dels anys, s'han anat codificant aquests drets en diversos tractats i instruments regionals i internacionals, essent aquest últims ratificats per la majoria de països.

¹ Article 2 de la Declaració Universal de Drets Humans de 10 de desembre de 1948. Disponible a: https://www.ohchr.org/en/udhr/documents/udhr_translations/cln.pdf

Alguns dels drets humans protegits per la Declaració de Drets Humans de les Nacions Unides són, entre d'altres, els que podem veure a la següent il·lustració:

Il·lustració 1. Exemple de drets humans reconeguts en la Declaració de 1948

Font: Elaboració pròpia.

Amb tot, queda patent que els drets humans van néixer i desenvolupar-se a Occident, però a Orient, on l'Islam és majoritari, han adaptat progressivament aquest concepte a l'Estat de Dret, tal com es veurà en els pròxims epígrafs.

2.2. Sistema polític, econòmic, cultural i religiós dels Estats Àrabs

Des de la seva independència, els estats àrabs han estat objecte de tres grans processos transformadors provocats per: 1) moviments de transformació laics (de caràcter nacionalista i socialista), 2) moviments d'índole religiosa (que acabarien amb l'aparició de l'islamisme), i, 3) moviments contestataris "pacífics" (coneguts com "la primavera àrab").

No és fins als 70's que el prestigi dels Estats nacionalistes començaria a decaure a causa del fracàs de la modernització, que només gaudien certes esferes de poder. La corrupció interna, les escasses reformes democràtiques, la lenta modernització política -amb una forta pervivència de l'autoritarisme-, la creació d'estructures clientelars i un desenvolupament econòmic ralentitzat -amb una marcada incapacitat per sortir del subdesenvolupament-, donarien pas a un context favorable al canvi. En aquest context, es produeix una extensió de l'islamisme i s'instal·la aquest a

les estructures estatals. No obstant això, els atemptats de l'11 de setembre de 2001² fan que molts governs de països àrabs, sota el pretext de lluitar contra moviments terroristes, endureixin el control sobre les societats, agregant una forta repressió i dificultant la implementació d'una democràcia real. Aquesta nova situació, sumada a certs esdeveniments globals com la crisi econòmica, la difusió de les xarxes socials, la crisi migratòria... va ser el pretext en el qual van aparèixer les conegudes "primaveres àrabs", revoltes impulsades des de la societat que aspiraven a aconseguir reformes legals, polítiques i institucionals.

Tenint en compte el context presentat, convé destacar l'heterogeneïtat dels països àrabs, els quals constitueixen una realitat polièdrica, diversa, complexa i mutable. Aquesta heterogeneïtat, és conseqüència de diferents variables estructurals en els sistemes jurídics, tant d'índole religiosa (diversitat en la interpretació de la *Sharia* i el paper que té aquesta en l'organització estatal); política (dèficit democràtic generalitzat); i econòmica (desenvolupament econòmic asimètric segons regions).

2.3. Concepció islàmica dels Drets Humans

L'islam, segons els seus seguidors, és un concepte complet que regula tots els aspectes de la vida, sense excepció en la regulació dels drets humans.

Tanmateix, l'adhesió de molts Estats islàmics als diferents instruments internacionals sobre drets humans, la inclusió d'aquests drets a certs preàmbuls i constitucions, el naixement de moviments i associacions en defensa dels drets humans tant per part de les organitzacions intergovernamentals, com la societat civil, han posat en evidència el creixement de la importància que se'ls ha donat en els últims temps.

No obstant això, la importància que s'ha donat dels drets humans al món àrab no ha estat ni ràpida, ni fàcil. La interpretació de la *Sharia*, basada en la genuïna tradició islàmica, evidencia que els valors per excel·lència del patrimoni jurídic de les democràcies occidentals, tals com la llibertat, igualtat, tolerància, pluralisme religiós i solidaritat, no són estranys a la civilització islàmica³.

² Per més informació vegeu: <https://www.encyclopedia.cat/ec-gec-0282280.xml>

³ Los Derechos Humanos en el Islam. Flor Ávila Hernández de Pulitanó. Instituto de Filosofía del Derecho. Universidad del Zulia. ISSN 1315-6268 - Dep. legal. Vol. 15, No. 1, 2008: 141 - 153.

2.4. Trets bàsics dels ordenaments jurídics dels Estats àrabs: *la Sharia*

Després de la descolonització de les potències occidentals i el naixement dels Estats-Nació, s'implementaria als països àrabs, per influència europea, un sistema de codificació d'amplis sectors del Dret. Si bé la codificació de normes i regles fonamentals va ser ben rebuda per part de la majoria de societats àrabs, no va tenir el mateix efecte sobre el contingut que es volia codificar. És per això que els drets positius dels països àrabs difereixen els uns dels altres. Tal fet és conseqüència dels múltiples i diversos contextos en els quals es van desenvolupar els diferents sistemes jurídics influenciats per règims polítics, tradicions i herències històriques molt diverses. Diversitat no sempre valorada per les societats occidentals, que tendeixen sovint a simplificar la realitat heterogènia d'aquests països i les seves tradicions, legislacions i doctrines.

La Sharia

És imprescindible per entendre l'objecte d'estudi del present treball, saber que és la *Sharia* i el seu destacat paper en els sistemes jurídics com a font de dret. *Sharia* vol dir "el camí que s'ha de seguir per aconseguir la pau de la comunitat". La *Sharia* té un doble matís: religiós i jurídic⁴. Des del punt de vista religiós, la *Sharia* representa el conjunt de normes pròpies de l'Alcorà i la tradició del profeta (*Sunna*). Des d'un punt de vista jurídic, són el conjunt de normes positives obtingudes de l'exercici del dret.

Certament, la *Sharia* es pot definir com el conjunt de mandats, ordres i lleis de Déu que comprenen la conducta humana⁵. D'aquí que el terme *Sharia* sigui emprat com a sinònim d'ordre diví i constitueixi, en gran part dels Estats àrabs, un "límit" a l'aplicació i recepció de la normativa internacional relativa als drets humans.

Les fonts de la *Sharia*⁶ són:

1. **L'Alcorà:** és la font més sagrada del dret i plasma el coneixement revelat per Déu, per tant és la font primària, autèntica i suprema. La resta de fonts la complementaran. Conté les revelacions d'Al·là al seu últim profeta Mahoma, compost de 500 articles i 5.000 versicles.

⁴ Capozzi, G. (2001). *Diritti dell' Uomo. Filosofia, Dichiarazioni, Giurisdizioni*. Editorial Jovene, Nàpols.

⁵ Ávila Hernández de Pulitanó, F. (2008). *Los Derechos Humanos en el Islam*. Universidad del Zulia. ISSN 1315-6268 - Dep. legal pp 199402ZU33 Vol. 15, No. 1, 2008: 141 - 153.

⁶ Gutiérrez Castillo, V. L. (2012). *Estados Árabes y derechos humanos: la recepción y aplicación de la norma internacional*. *Revista Española de Derecho Internacional, Sección ESTUDIOS*, julio-diciembre 2012, pp. 105-131.

2. **La Sunna i els hadiz:** la Sunna és la bibliografia del profeta, que tot i no tenir atribuïdes facultats divines, entén més que ningú la voluntat de Déu, fet pel qual la seva bibliografia és font de dret per extreure normes de conducta a partir d'anècdotes i converses del profeta (Hadiz). Hadiz, literalment vol dir conversa i reflecteix els dits i fets del profeta, són doncs, les anècdotes que s'han transmès al llarg dels segles oralment i que, aquells Hadiz que han estat considerats vàlids, permeten extreure normes de conducta.
3. **Ijtihad:** és la font menys ortodoxa de la *Sharia* i consisteix en un esforç personal per interpretar i desenvolupar el dret per tal de trobar la solució més adequada al cas. Si la solució és acceptada per la majoria de juristes, aquesta esdevé una norma legal per regir la comunitat islàmica. És equiparada a la "comunis opinio" europea.
4. **Fiqh:** és la ciència dels drets i deures dels homes entesa com un conjunt de solucions possibles per seguir la *Sharia*. És divideix en dues branques:
 1. **L'Ijma':** acord unànim de la comunitat representant pels *ulemes* (pèrits religiosos) mitjançant les seves directrius o *fatuas*. Prescriu la impossibilitat que tota la comunitat s'equivoqui i per tant, l'acord de tota la comunitat sempre serà la veritat.
 2. **El Qiyâs:** allò que es pot deduir de l'*Alcorà* i la *Sunna* per raonament analògic, ha d'omplir les llacunes normatives. Equiparable al criteri de l'analogia emprat a Europa.

A la pràctica també s'accepten *l'Orf* (costum), *Amal* (jurisprudència judicial) i les *lleis dels monarques*.

Atenint-nos a l'exposat, sembla lògic que una de les qüestions que més problemes planteja amb relació al procés de democratització i la recepció plena dels drets humans en els països àrabs, és el paper que cada ordenament jurídic dóna a la *Sharia*, així com a la concepció, interpretació i instrumentalització que cada país fa d'aquesta.

En un altre ordre de coses, i com s'ha mencionat prèviament, l'Islam no es presenta com una estructura homogènia, sinó tot el contrari. Així doncs, les diferents fonts de dret que componen la *Sharia* es troben en constant evolució i no són igualment acceptades pels diferents corrents, d'entre els quals cal destacar per la seva rellevància la sunnita i la xiïta⁷, cadascuna d'elles amb les seves subdivisions i escoles jurídiques, que no sempre parteixen de la mateixa interpretació normativa ni donen el mateix valor a les diferents fonts de dret.

⁷ Per més informació vegeu Gómez García, L., op. cit. nota 1, p.203.

Podem exemplificar aquesta heterogeneïtat prenent d'exemple Tunísia i Aràbia Saudita, ambdós països musulmans i sunnis que es troben emparats per sistemes jurídics que tenen la *Sharia* com a font de Dret. No obstant això, a Tunísia es prohibeix la poligàmia i el repudi, mentre a Aràbia Saudita s'admet la poligàmia i es contemplen delictes com l'adulteri.

Això fa que els diferents Estats Àrabs no responguin de la mateixa forma davant les mateixes realitats i que per tant, la seva subordinació a la legislació internacional atengui a la seva conformitat i interpretació de la *Sharia*.

2.5. Els cinc drets bàsics de l'Islam

La importància dels drets humans a l'Islam queda recollida a la *Sharia*, que estableix que els drets humans són inherents a la naturalesa humana pel que han de ser protegits i respectats per cada individu, societat i país.

Bàsicament, els Drets Humans a l'Islam se centren en cinc grans principis⁸ resumits al *Al-Dloruriyat Al-Khomsah*, que han de ser mantinguts per cada individu:

1. ***Hifdzu Al-Di*** (protecció de la fe i la religió): la protecció de la religió i les creences individuals reben una especial atenció. Universalment, l'Islam brinda a cada individu l'opció per escollir la religió que vol practicar. Tanmateix, s'ofereixen els ensenyaments del profeta Mahoma perquè aquests puguin ser entesos, estudiats i analitzats per possibilitar la comprensió i consciència de cada individu a l'hora d'escollir l'Islam amb total sinceritat i coneixement. No obstant això, després que algú hagi escollit l'Islam com la seva religió, la persona en qüestió ha de seguir constantment les ensenyances del profeta i es prohibeix estrictament l'apostasia⁹.
2. ***Hifdzu Al-Nafs Wa Al-'Ird*** (protecció a la vida i a l'honor): es demana el respecte del dret a la vida de totes les persones al no existir raça, gènere, nació o religió. L'Islam ordena als seus seguidors que respectin el dret de la vida, des de la concepció de la persona i fins a la seva mort.

⁸ Carrasco Nuñez, E. I. (2018). Derechos humanos en el Islam. Una perspectiva comparada. Revista de Relaciones Internacionales de la UNAM, núm. 132, septiembre-diciembre de 2018, pp. 93-121.

⁹ Per més informació vegeu Taha Yábir Alalwani. La apostasia en el Islam. Un análisis histórico y escritural. International Institute of Islamic Thought, 2014. Disponible a: https://iiit.org/wp-content/uploads/2018/07/spanish_-_books-in-brief_apostasy_in_islam_a_historical_and_scriptural_analysis_1.pdf

3. ***Hifdzu Al-Mal*** (protecció a la propietat privada): l'islam garanteix la protecció i la seguretat de l'existència dels béns de cada individu. Això inclou els drets a poder gaudir i consumir actius i el dret de transferència i protecció de propietat de cada individu. Amb aquest dret és pretén que cada individu sigui capaç de satisfer les seves necessitats familiars i personals. No obstant això, qualsevol persona que tingui dificultats té dret a rebre una porció de béns i riquesa.
4. ***Hifdzu Al-'Aql*** (protecció a la salut psicofísica i la llibertat de pensament): l'islam confereix el dret a la llibertat de pensament i el dret a la llibertat d'expressió a tota la humanitat. Aquesta llibertat d'expressió no es dona només a la ciutadania a l'hora de lluitar contra la tirania, sinó també a qualsevol individu que vulgui expressar-la amb relació a diverses problemàtiques o qüestions, difereixin o no de l'opinió majoritària. Addicionalment, la tradició política de certs països islàmics convida als musulmans a opinar i criticar obertament sobre certes polítiques.
5. ***Hifdzu Al-Nasl*** (protecció a la dignitat i l'honor): el dret de família i el dret successori són drets que ha de tenir tot aquell que ha actuat com un "bon home".

A través d'aquests cinc principis es pretén protegir de forma integral la vida humana i les relacions polítiques, econòmiques i socials als països àrabs. Aquests cinc principis han de ser preservats individualment per tal de viure en una societat basada en el respecte per l'individu, la comunitat, els països i les comunitats religioses.

3. LA CARTA ÀRAB DE DRETS HUMANS DE 2004

3.1. Evolució del sistema àrab de protecció dels Drets Humans

La necessitat d'adaptar els ordenaments jurídics dels països àrabs de conformitat al que s'estableix per diferents normatives internacionals sobre drets humans comença a prendre força a finals dels anys 70's.

Aquest fet és causa, entre altres motius, de l'escàs procés democratitzador dels països que conformen la Lliga Àrab. De fet, la Lliga Àrab¹⁰ no va mostrar massa interès vers els Drets Humans fins a l'any 1968, any en què es va crear la Comissió Permanent Àrab pels Drets Humans -d'ara endavant PACHR-. La PACHR sorgeix per complir amb el mandat de preparar les decisions del Consell de la Lliga Àrab, facilitar el diàleg i l'intercanvi entre els diferents estats membres, sensibilitzar la ciutadania sobre qüestions de drets humans i coordinar els fòrums de la Lliga Àrab¹¹. Malgrat l'ambició del seu mandat fundador, a la pràctica el dia a dia de la PACHR s'ha limitat a coordinar diferents iniciatives per la redacció de la proposta de la Carta de Drets Humans, i, en major mesura, s'ha dedicat a supervisar i denunciar les reiterades violacions dels drets humans comeses per Israel als territoris ocupats, fent de la qüestió Palestina la seva gran preocupació.

Separadament a la PACHR, durant els anys 70's es van crear diferents òrgans específics per coordinar la cooperació en matèries més concretes. Així, l'any 1971 es crea el Comitè de Dones Àrabs i el 1983 es crea la Declaració Àrab sobre els Drets del Nen¹².

Aquesta gradual preocupació, es materialitza amb la Declaració Universal Islàmica sobre Drets Humans del 19 de setembre de 1981, elaborada pel Consell de l'Organització de la Conferència Islàmica, sota la guia de la UNESCO¹³. El text incloïa vint-i-dos articles en els quals es recollien diversos drets humans com: el dret a la vida, a la igualtat, a la justícia, a les minories, a la llibertat

¹⁰La Lliga dels Estats Àrabs, més coneguda com la Lliga Àrab, és una organització intergovernamental dels Estats Àrabs independents. És la primera organització regional creada pels Estats Àrabs. El primer debat sobre l'establiment de la forma de cooperació àrab comuna va ser iniciada per Egipte amb la col·laboració de Síria i Iraq, amb l'ajuda de les consultes a altres Estats Àrabs independents. Després d'una reunió inicial el 1944 i l'aprovació de la Declaració d'Alexandria, la Carta de la Lliga Àrab va ser adoptada oficialment el 1945 per set Estats Àrabs independents: Líban, Aràbia Saudita, Síria i Iemen del Nord (que es va convertir en Iemen després de la seva unificació amb el Iemen del Sud). Actualment la Lliga Àrab té 22 Estats membres i la seva seu central es troba al Caire, Egipte.

¹¹ An-Na'im 2001: 712-713; Al-Ajaji 1990; 113-114.

¹² Al Maaitah et al. 2011.

¹³ Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura. Fou establerta per les Nacions Unides el 1946 per promoure la col·laboració internacional en aquests àmbits.

de creença i pensament... Aquesta declaració afirma en el seu preàmbul la dependència a l'Alcorà i la Sunna, com a fonts principals del dret islàmic. Malgrat la creació d'aquests òrgans, no és fins al voltant dels anys 2000 que la Lliga Àrab comença a promoure d'una forma activa els drets recollits en aquestes declaracions a través de diverses conferències i plans d'acció.

Amb la idea de preservar els cinc drets bàsics i d'acord amb les fonts del dret islàmic, el 5 d'agost de 1990 a el Caire, Egipte, es firma la Declaració Islàmica de Drets Humans pels integrants de l'Organització per la Cooperació Islàmica¹⁴ -d'ara endavant OCI-. La declaració estableix una sèrie de pautes i regles generals de caràcter orientatiu pels països firmats.

No és fins al 14 de setembre de 1994, que a partir de la proposta de la Comissió Àrab Permanent de Drets Humans, el Consell de la Lliga Àrab crea la primera Carta Àrab de Drets Humans. El text contenia 43 articles, i tan sols va ser ratificat per un país, Jordània. A més a més, la Carta va rebre fortes crítiques tant de l'àmbit internacional com dels estats àrabs, el que va comportar la seva inaplicació. Les principals crítiques apuntaven a les clares deficiències en comparativa amb les normes universals consagrades a les diverses convencions de l'ONU, per exemple, a la llibertat religiosa, a la igualtat de gènere i els seus debils mecanismes d'observança i garantia.

Davant els reiterats intents frustrats per ratificar un text protector i garantista dels drets humans, el març de 2003, el Consell de la Lliga Àrab va decidir revisar i actualitzar la Carta de 1994, per tal d'adaptar-la als estàndards internacionals. La revisió de la Carta formava part d'un paquet general de mesures de modernització suggerides pel Secretari General de la Lliga Àrab i el Consell de la Lliga Àrab per reformar institucions existents, crear-ne de noves - és en aquest context que es parla de la creació d'un Parlament Àrab o de l'establiment de la Cort de Justícia Àrab-, revisar alguns aspectes de les legislacions dels països àrabs, així com desenvolupar estratègies per la promoció de la Pau.

La tasca de revisió de la Carta de 1990 va ser encomanada a la Comissió Permanent de Drets Humans, que a l'octubre de 2003 va presentar una nova proposta de Carta, basada en allò que estableix la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948, els pactes internacionals, a la

¹⁴ L'OCI va ser creada sota els acords de la Cimera de Rabat de 1969. Hassan II, Rei de Marroc i Faisal, Rei d'Aràbia Saudita en van ser els grans promulgadors. Si van invitar a 32 països de població majoritàriament musulmana, dels quals 26 hi van assistir.

Declaració del Caire de 1990, així com els cinc principis bàsics de l'islam. La Carta s'ajusta en major grau a les diferents normes internacionals i presenta alguns aspectes innovadors que s'estudiaran al llarg d'aquesta secció.

El text definitiu va ser adoptat el 2004 a la Cimera de Tunísia, però aquest no va entrar en vigor fins al 16 de març de 2008, dos mesos més tard de la seva ratificació. Inicialment aquesta nova Carta va ser ratificada per set països: 1) Algèria, 2) Bahrain, 3) Emirats Àrabs Units, 4) Jordània, 5) Líbia, 6) Palestina, i 7) Síria.

A data d'agost de 2015, últimes dades que s'han pogut trobar en webs oficials, la Carta ha estat ratificada per 14 països¹⁵.

Il·lustració 2. Evolució de la protecció dels drets humans al món àrab

1968	1971	1981	1983	1990	1994	2004
Comissió Permanent Àrab pels Drets Humans (PACHR)	Comitè de Dones Àrab	Declaració Universal Islàmica sobre Drets Humans	Declaració àrab sobre Drets del Nen	Declaració Islàmica de Drets Humans. Coneguda com la Declaració del Caire	Primera Carta Àrab de Drets Humans. No va entrar en vigor per falta de ratificacions	Carta Àrab de Drets Humans. Entra en vigor el 16 de març de 2008

Font: Elaboració pròpia

3.2. Carta Àrab sobre Drets Humans

La Carta Àrab de Drets Humans de 2004 és el principal tractat de la Lliga Àrab en l'àmbit dels Drets Humans i recull diferents drets civils, polítics, econòmics, socials i culturals en un sol text.

La nova Carta de 2004 va ser criticada per les deficiències tant substantives com procedimentals que presentava i que derivava a l'aplicació d'un règim regional de drets humans dèbil. Tanmateix, convé ressaltar que representa una fita important per la promoció de les normes de drets humans als països àrabs i un apropament als estàndards internacionals¹⁶. Des de la seva entrada en vigor l'any 2008, la Lliga Àrab té per primera vegada un ampli catàleg de drets, que el seu torn estableix

¹⁵Jordània (octubre 2004); Algèria (juny 2006); Bahrain (juny 2006); Líbia (agost 2006); Síria (febrer 2007); Palestina (novembre 2007); Emirats Àrabs Units (gener 2008); Iemen (novembre 2008); Qatar (gener 2009); Aràbia Saudita (abril 2009); Líban (maig 2011); Iraq (abril 2013); Sudan (maig 2013); i Kuwait (setembre 2013). Disponible a: <https://www.refworld.org/publisher/LAS/MULTILATERALTREATY,,50ffbce5d6,,0.html>

¹⁶ Rehman 2010: 377-384

mecanismes de garantia considerats d'importància anàloga a altres organitzacions regionals¹⁷ continentals, tals com l'Organització dels Estats Americans (OEA), el Consell d'Europa (CdE) i l'Organització per la Unitat Africana (OUA). En comparació amb aquestes organitzacions, la Carta té una incorporació molt més tardana respecte al desenvolupament d'un règim regional de drets humans¹⁸.

A diferència d'altres tractats de la Lliga Àrab, la Carta de 2004 va ser redactada amb la participació d'experts i de la societat civil. La Lliga Àrab, sota la pressió d'Organitzacions No Governamentals (ONG) i de l'oficina de l'Alt Comissariat de les Nacions Unides pels Drets Humans (ACNUDH), va permetre a experts independents preparar un nou projecte de Carta.

Seguidament, es va presentar la proposta de text redactada per un Comitè d'Experts al Comitè Àrab Permanent de Drets Humans, per a la seva adopció i subseqüent remissió al Consell de la Lliga Àrab. En la primera fase, el Comitè Permanent de Drets Humans va fer canvis rellevants al projecte inicial, fet que va comportar l'incompliment de la Carta en relació amb les normes internacionals de drets humans en certs àmbits.

La versió final de la Carta Àrab de Drets Humans està composta per 53 articles. En comparació a la Carta adoptada el 1994, la nova Carta va ser significativament canviada i si van afegir nous drets. Així, es redacta un únic document jurídic vinculant que recull el drets humans, els drets civils i polítics, els drets econòmics, socials i culturals i el dret dels pobles.

Convé assenyalar que la Carta inclou moltes disposicions que en gran mesura són compatibles amb les normes de tractats internacionals, reflex de l'evolució dels països àrabs en relació als drets humans. No obstant això, és cert que el conservadorisme imperant a la Declaració del Caire de 1990 persisteix en alguns articles de la nova Carta, com són per exemple l'article 8 o 26, ambdós limitats a la pràctica sota la *Sharia*, el primer amb relació a la llibertat de moviment de les dones i el segon amb relació a la pràctica continuada de càstigs corporals i imposicions de penes de mort.

Si bé la Carta de 2004 situa els drets humans en un context cultural, social i religiós determinat, que respon a les necessitats i valors dels països àrabs, és encoratjador veure com en el prèambol

¹⁷ Convé en aquest punt ressaltar que si bé el sistema de protecció dels drets humans a l'ONU té la vocació de proporcionar protecció en l'àmbit mundial, les diferents organitzacions regionals han creat mecanismes per abordar les diferents preocupacions i particularitats en matèria de drets humans a escala regional.

¹⁸ Donnelly, J., (2003). *Universal Human Rights in Theory and Practice*. Cornell University Press.

s'afirmen certs principis recollits en altres tractats internacionals de drets humans i es proclama, en el seu article 1.4, que els drets humans són universals, indivisibles, interdependents i interrelacionats.

3.2.1. Drets substantius enunciats a la Carta

Són molts els autors que senyalen que la Carta de 2004 millora el que estableixen els textos normatius predecessors d'aquesta, ja que inclou un seguit de drets humans que mancaven en els anteriors textos. Així queda palès a l'article 1.4 -al qual fèiem menció prèviament-, i a l'article 2 de la Carta, similars als primers articles de la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948 i del Pacte Internacional de 1966 respectivament.

Per tal de poder analitzar els drets substantius reconeguts a la Carta de 2004¹⁹, alguns autors, com Al-Midani²⁰ agrupen els diferents articles en les següents quatre grans categories:

Il·lustració 3. Drets substantius de la Carta de Drets Humans de 2004 per categories

Drets substantius de la Carta de Drets Humans de 2004 per categories	
Drets Individuals	Dret a la vida (articles 5, 6 i 7); dret a no ser sotmès a tortures, tractes inhumans o degradants (article 8); seguretat front als experiments científics i proscripció del tràfic d'òrgans (article 9); proscripció de l'esclavitud (article 10); igualtat davant la llei (article 11); dret a la llibertat i la seguretat personal (article 14 i 18)
Regles de Justícia	Dret de tota persona a ser igual davant la llei (article 12); a la igualtat davant els tribunals (article 13); dret al degut procés en un judici just (articles 15, 16, 17, 19, 20, 23).
Drets civils i polítics	Dret del treball -amb especial protecció als infants (article 34); dret a formar sindicats i dret de vaga (article 35); dret a la protecció social (article 36); dret al desenvolupament (article 37); dret a un nivell de vida adequat (article 38); dret a la vida sana (article 39); dret a una vida digna per les persones amb discapacitat (article 41); dret a l'educació i a l'erradicació de l'analfabetisme (article 41); dret a participar en la vida cultural (article 42).
Drets econòmics, socials i culturals	Dret a la llibertat de les activitats polítiques, d'associació i reunió (article 24); dret a la llibertat de circulació (article 26 i 27); dret al respecte de la vida privada i familiar (article 21); drets de les minories (article 25); dret a l'asil polític (article 28); dret a adquirir una nacionalitat (article 29); llibertat de pensament, de consciència i de religió (article 30); dret a la propietat privada (article 31); dret a la informació, llibertat d'opinió i expressió (article 32); dret a la família (article 33).

Font: Elaboració pròpia

¹⁹ Per a més informació vegeu la Carta de Drets Humans de 2004. Disponible a: <http://hrlibrary.umn.edu/instreet/arabhrcharter.html>

²⁰ AL-MIDANI, Mohammed Amin, "The Enforcement Mechanisms of the Arab Charter on Human Rights and the Need for an Arab Court of Human Rights". Disponible a <http://www.acihl.org/articles.htm>

Convé apuntar que en relació amb la llibertat de pensament, consciència i religió, la fe islàmica no permet la llibertat de religió individual. No obstant això, tots els Estats Àrabs van aprovar la Declaració Universal dels Drets Humans de la ONU. En relació a la família, en els estats islàmics és concebuda com un element natural i fonamental de la societat. Aquesta està fonamentada amb el matrimoni entre “un home i una dona”. Per tant, la Carta inadmet el casament entre homosexuals.

Com a novetat positiva, cal destacar l’obligació dels Estats a prendre mesures efectives per promoure la igualtat i l’equitat entre homes i dones al món àrab (article 3); la garantia dels drets del nen (article 34); els drets de les persones amb discapacitat (article 3); la reparació, indemnització i rehabilitació per les víctimes de tortures o tractes cruels (article 8.2); i diversos drets que permeten la participació a la vida pública, incloent-hi, per exemple, la llibertat d’associació, reunió... (article 24).

D’aquesta manera, els drets reconeguts a la Carta revelen un avançament a la protecció dels drets humans al món àrab. Malgrat tots els avenços, el text presenta algunes limitacions. Una bona mostra d’això, i en relació sobretot a l’article 3, és que en molts països àrabs tot i la igualtat que es promulga entre homes i dones, aquesta no és efectiva, doncs, trobem molts casos en què la dona continua essent greument discriminada. Exemple d’això són les reiterades infravaloracions que les dones pateixen: en certs països àrabs, el testimoni d’una dona davant els tribunals només val la meitat que el testimoni masculí; i en d’altres com Aràbia Saudita i Kuwait a les dones encara se’ls nega el dret a ser jutges. A aquestes discriminacions cal sumar-n’hi moltes d’altres que es donen en totes les esferes de la vida, i que demostren la falta d’igualtat real i efectiva entre homes i dones al món àrab²¹.

Un altre fet problemàtic en relació amb els drets substantius de la Carta de 2004, és que aquesta conté molts articles en els quals els drets i les llibertats s’expressen en termes generals i opacs, i el seu contingut substantiu no sempre està correctament enumerat. En aquest sentit, autors com Cherif Bassiouni²² expressen la debilitat de la Carta, no només pel que fa al seu contingut substantiu, sinó

²¹ Mohamed Mattar, Institut Internacional de Drets Humans. 45ª Sessió Anual d’Estudi. Estrasburg, 22-23 de juliol de 2014. Disponible a http://www.protectionproject.org/wp-content/uploads/2014/07/The-Arab-Charter-on-Human-Rights_Strasbourg_July2014.pdf

²² Bassiouni, C., (2013). *The Shari'a and Islamic Criminal Justice in Time of War and Peace*. Cambridge University Press. Disponible a: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139629249>

també per la falta de mecanismes que permetin el retiment de comptes i la responsabilitat dels Estats que violen els drets expressats en aquesta.

Tanmateix, convé destacar en aquest punt, que en determinats articles sí que es preveuen mecanismes de reparació, rehabilitació o indemnització. És el cas de l'article **8.2** "*Each State party shall protect every individual subject to its jurisdiction from such practices and shall take effective measures to prevent them. The commission of, or participation in, such acts shall be regarded as crimes that are punishable by law and not subject to any statute of limitations. Each State party shall guarantee in its legal system redress for any victim of torture and the right to rehabilitation and compensation*", de l'article **14.7** "*Anyone who has been the victim of arbitrary or unlawful arrest or detention shall be entitled to compensation*" i de l'article **19.2** "*Anyone whose innocence is established by a final judgment shall be entitled to compensation for the damage suffered*". En aquests articles podem comprovar que sí que es determinen mecanismes garantistes per la seva protecció.

A més a més, s'afegeix a algunes de les problemàtiques anteriorment descrites, la dificultat d'interpretar tots els drets humans establerts a la Carta en consonància amb la legislació interna de cada Estat i la *Sharia*, ja que la Carta permet que aquestes fonts internes puguin prevaldre sobre les normes internacionals.

3.2.2. Qüestions interpretatives i procedimentals

Una vegada abordada la classificació dels drets substantius i algunes de les problemàtiques que aquests presenten, cal passar a analitzar les principals qüestions interpretatives i procedimentals.

En aquest sentit, un dels punts més forts i rellevants de la nova Carta de 2004, és el que disposa aquesta en el seu article **43** "*Nothing in this Charter may be construed or interpreted as impairing the rights and freedoms protected by the domestic laws of the States parties or those set force in the international and regional human rights instruments which the states parties have adopted or ratified, including the rights of women, the rights of the child and the rights of persons belonging to minorities*". Aquest article 43 esdevé crucial i manifesta sense dilacions que la Carta ha de ser interpretada en el sentit de no menyscar els drets i llibertats protegits per la legislació interna dels Estats parts i els establerts en els instruments de drets humans internacionals i regionals que hagin

estat adoptats o ratificats pel país, obrint una veritable possibilitat d'interpretació judicial de la Carta.

En aquesta mateixa línia, l'article **44** de la Carta estableix el compromís d'adaptar, les provisions de atenent tant a mesures legislatives i no-legislatives necessàries per dotar d'efectivitat els drets establerts en aquesta.

Tot i les diverses provisions interpretatives adoptades a la Carta de 2004, en la pràctica, continua essent importat per a la interpretació d'aquesta la *Sharia* islàmica, com a font de referència per l'explicació i interpretació de la Carta. Malgrat tot, no es pot desvalorar l'intent de la Carta per crear mecanismes interpretatius més adients al sistema universal. Aquest fet, segons autors com Baderin²³ obren pas a la possibilitat de compatibilitzar el dret islàmic amb les normes internacionals, sobretot en aquells Estats menys ortodoxes, considerant que no hi ha una incompatibilitat fonamental entre ambdós sistemes jurídics.

L'article **45**, és el primer que introdueix un instrument autònom que ha d'ajudar a la interpretació de la Carta i al seu efectiu compliment. Amb tal vocació s'estableix el Comitè Permanent de Drets Humans, les facultats de les quals estudiarem detingudament més endavant.

Finalment els articles **49** fins a **53** regulen els aspectes relacionats amb l'entrada en vigor de la Carta, com realitzar esmenes i formular reserves.

Procedimentalment també és rellevant l'article **4** de la Carta, que permet l'excepció de l'aplicació d'aquesta en "casos excepcionals d'emergència", exigits estrictament per la necessitat de les circumstàncies. Les mesures d'excepció han de ser compatibles amb les altres obligacions dels Estats en virtut del dret internacional i en cap cas poden ser discriminatòries. A més a més, aquesta excepció està prohibida en relació amb un gran nombre de drets i, per tant, en cap cas es podran suspendre les garanties judicials per a la seva protecció. N'és un exemple, la impossibilitat d'excepció a les garanties a un judici just.

²³ V. BADERIN, Mashood A., *International Human Rights and Islamic Law*, Ob. Cit., Cap. 2, 23 y ss., Cap. 4, 78 y ss.

3.2.3. Crítiques general de la Carta

Amb tot l'analitzat amb anterioritat, és clar que la Carta de Drets Humans de 2004 es converteix en el text de referència al món àrab en relació amb la protecció dels drets humans, essent el primer text legal que regula aquests drets amb certa consonància amb els textos internacionals sobre drets humans. Certament, l'esforç en la seva redacció i la gran millora que aporta en comparació amb els textos anteriors, no han aconseguit que la Carta estigui exempta de crítiques - tant regionals com internacionals- a causa de certes deficiències que presenta.

Així doncs, una de les crítiques que es fan a la Carta és que aquesta limita una sèrie de drets fonamentals als ciutadans, com és el cas dels drets relacionats amb l'educació i atenció sanitària gratuïta, amb la participació en l'activitat política, amb el dret del treball i la protecció social, deixant al marge el gaudi d'aquests drets als no-ciutadans. A aquests últims se'ls garanteix drets com la propietat, un nivell de vida adequat, participar en la vida cultural... És evident que la Carta estableix una forta limitació als drets dels no-ciutadans, a diferència de la gran majoria de tractats internacionals que reconeixen aquests drets a totes les persones que es troben sota la jurisdicció d'un mateix Estat.

La denúncia al sionisme²⁴, expressada inicialment a la Carta de 1994, pot semblar desafortunada i antiquada. No obstant això, aquesta denúncia es va mantenir a l'article **2.3** de la Carta del 2004: *“All forms of racism, Zionism and foreign occupation and domination constitute an impediment to human dignity and a major barrier to the exercise of the fundamental rights of peoples; all such practices must be condemned and efforts must be deployed for their elimination”*. La inclusió d'aquest aspecte, per molt anacrònic que pugui semblar, pot explicar-se en tant en quant la qüestió Palestina segueix sense resoldre's. De fet, és ben sabut que durant molts anys els Estats Àrabs han utilitzat el discurs dels drets humans no tant per promoure aquests drets fonamentals a la regió, sinó per condemnar Israel entorn la qüestió Palestina.

Un altre aspecte en el qual la Carta entra en conflicte amb el dret internacional és en relació amb la llibertat de pensament, consciència i religió (article **30**): *“1. Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion and no restrictions may be imposed on the exercise of such*

²⁴El sionisme és un moviment creat a la segona meitat del segle XIX per rabins i pensadors jueus de l'Europa oriental, encaminat a reconstruir a Palestina una pàtria jueva que acollís els jueus de tot el món que ho volguessin. Vegeu més informació a: <https://www.enciclopedia.cat/ec-gec-0142923.xml>

freedoms except as provided for by law". El dret internacional pot limitar el dret de manifestació d'una religió, creença o pensament, tal com estableix l'article **30.2** de la Carta "*the freedom to manifest one's religion or beliefs or to perform religious observances, either alone or in community with others, shall be subject only to such limitations as are prescribed by law and are necessary in a tolerant society that respects human rights and freedoms for the protection of public safety, public order, public health or morals or the fundamental rights and freedoms of others*", però mai pot limitar la llibertat a tenir una opinió, religió o creença determinada.

Al llarg de la Carta, també es fa palès que aquesta deixa una àmplia capacitat de regulació de molts drets en mans de la legislació nacional, el que acaba provocant que en diverses ocasions la Carta entri en conflicte amb el que estableix el dret internacional. N'és un clar exemple la possibilitat d'imposició de penes de mort a menors de 18 anys si la legislació nacional ho permet, tal com s'estableix a l'article **7.1** "*Sentence of death shall not be imposed on persons under 18 years of age, unless otherwise stipulated in the laws in force at the time of the commission of the crime*". Aquesta disposició és totalment contrària a l'article 37 de la Convenció sobre Drets del Nen - subscripta sense reserves per tots els Estats membres de la Lliga Àrab-, a l'article 6 del Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics, i a la majoria de normes internacionals i regionals que prohibeixen taxativament la imposició de la pena de mort a menors de 18 anys sota totes les circumstàncies. Això no succeeix a alguns Estats de la Lliga Àrab com al Iemen, Sudan o l'Aràbia Saudita on es permeten i s'executen penes de mort a menors d'edat.

Des d'un punt de vista més optimista, cal apuntar que gran part d'aquestes deficiències que s'han exposat poden solucionar-se a través de l'article **43**. Així doncs, quan la Carta Àrab estigui per sota de les obligacions que els estats membres han acceptat mitjançant la ratificació de tractats internacionals o altres tractats regionals, les obligacions firmades en aquests textos prevaldran per sobre de la Carta. De la mateixa manera, quan les normes nacionals ofereixin un nivell de protecció superior a l'ofert per la Carta, prevaldrà la legislació nacional.

Així doncs, la Carta Àrab de Drets Humans de 2004 combina disposicions que són coherents amb la legislació internacional amb altres que violen i/o ometen drets i garanties importants recollides en el dret internacional, i en certes ocasions, posen en conflicte les obligacions que aquests estats voluntàriament han acceptat a través dels tractats internacionals subscrits. Malgrat tot, és cert que

en múltiples ocasions aquests Estats han ratificat els tractats amb reserves, la majoria de les quals no es refereixen a articles concrets, sinó al possible conflicte que es pot donar entre aquests tractats i la llei nacional o la *Sharia*.

Finalment, un dels altres punts fortament criticats, és la falta de mecanismes de protecció eficaços de la Carta. La rellevància d'aquests mecanismes esdevé cabdal, pel que s'analitzaran aquests de forma més detallada a continuació.

4. MECANISMES DE PROTECCIÓ I GARANTIA DELS DRETS HUMANS

4.1. Evolució dels mecanismes de garantia en el sistema Àrab de Drets Humans

Una de les principals crítiques que s'ha fet a la Carta de 2004 per part d'un gran nombre d'autors, com ja s'ha apuntat prèviament, és la falta de mecanismes eficaços de garantia que permetin l'adequada aplicació de la Carta i la reparació de les possibles violacions a aquesta.

En aquest sentit, també cal destacar la debilitat del sistema regional àrab de drets humans en relació amb els mecanismes d'observança i de vigilància previstos pels diferents textos legals protectors dels drets humans.

No obstant això, en els últims anys hi ha hagut moviments encoratjadors que defensaven la necessitat d'establiment de mecanismes de garantia, però la falta de voluntat política i pressió popular i les greus dificultats financeres, han fet que el problema s'hagi dilatat en el temps.

És per això, que avui en dia la Lliga Àrab té molt pocs òrgans compostos per experts independents encarregats d'examinar qüestions relacionades amb els drets humans. En el mateix ordre de coses, la Lliga Àrab no disposa de relators especials o grups de treball nacionals o temàtics de drets humans, ni tampoc compte ara com ara d'un procés que permeti realitzar reclamacions individuals de violacions als drets humans²⁵.

Adicionalment, les persones que viuen als països àrabs tenen un accés limitat als mecanismes internacionals que donen garantia al compliment dels drets humans. Això és causa del fet que molts països àrabs no han ratificat mecanismes de queixes individuals i tampoc han propiciat una cooperació activa amb els òrgans experts de l'ONU dedicats a examinar aquestes qüestions.

En essència, aquests mecanismes, tant a escala regional com internacional, serveixen perquè els governs retin comptes de les violacions sofertes en els seus països en relació amb els drets humans mitjançant l'anàlisi d'un òrgan extern, independent i expert en l'àmbit.

La falta d'aquests mecanismes, ha portat al fet que els països àrabs rarament estableixin mecanismes independents que serveixin per avaluar l'aplicació dels drets humans i oferir indemnitzacions i/o rehabilitacions en cas que s'hagin comès violacions, més enllà de les que es

²⁵ Hüllen, V., n.d. Just Leave Us Alone: The Arab League And Human Rights.

puguin haver establert a la llei nacional. La falta d'un mecanisme de supervisió més fort, pot indicar el fet que els estats àrabs no estiguin interessats a tenir un òrgan judicial capaç no només de tractar peticions individuals, sinó també de prendre decisions jurídiques vinculants.

4.2. Mecanismes de control previstos a la Carta: el Comitè Àrab de Drets Humans

La Carta Àrab de Drets Humans de 2004 és el primer, i fins ara l'únic tractat de la Lliga Àrab que té un mecanisme de supervisió independent incorporat al mateix tractat.

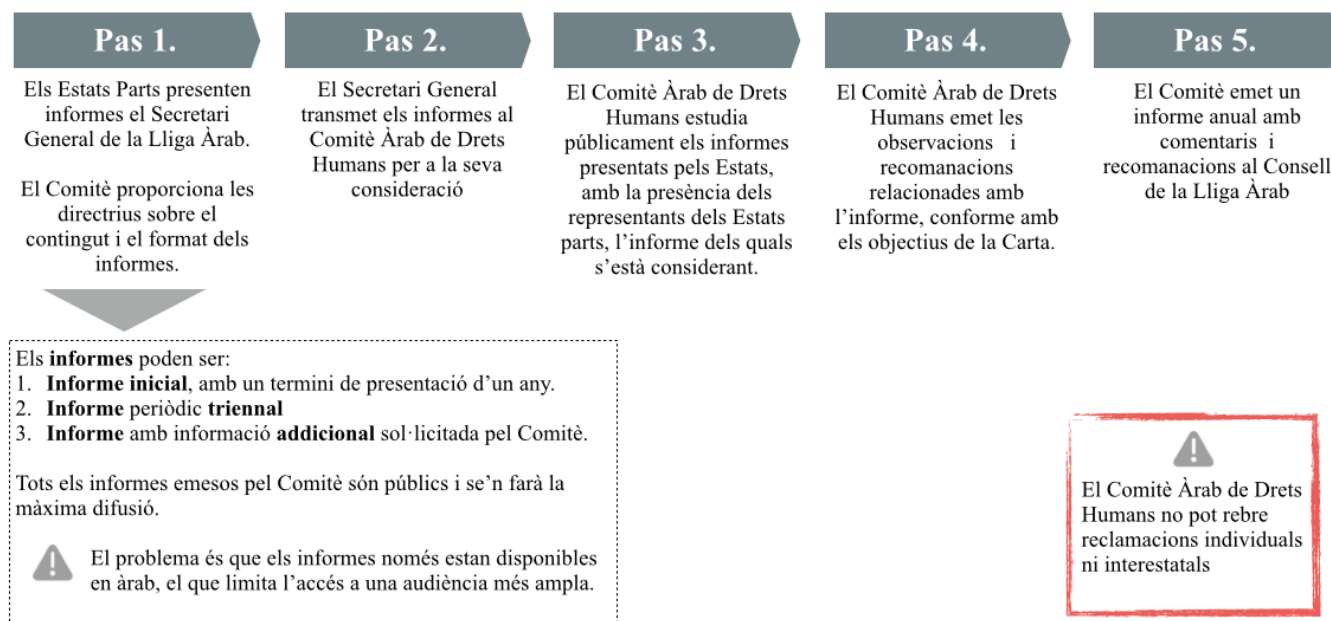
Recordant el que s'ha dit en pàgines prèvies, l'article 45 de la Carta Àrab determina la creació d'un Comitè de Drets Humans al qual se li atorga la tasca d'examinar els informes triennals presentats pels Estats sobre les mesures que aquests han dut a terme per donar efecte als drets i llibertats reconeguts a la Carta i informar sobre els avanços aconseguits.

Els articles 46 a 48²⁶ regulen els aspectes més generals d'aquest instrument, que podem sintetitzar en els següents punts:

- Els Estats redacten inicialment un informe que han de presentar un any d'ençà que la Carta entri en vigor.
- Després de la presentació d'aquest primer informe, els Estats han de presentar cada 3 anys un informe periòdic al Secretari General, que al seu torn el remetrà al Comitè.
- El Comitè pot demanar als Estats informació complementària i estudiarà els informes dels Estats en audiència pública amb la presència i participació del representant de l'Estat interessat.
- Una vegada s'examini l'informe, el Comitè farà les seves observacions i formularà les recomanacions que consideri pertinents d'acord amb els objectius de la Carta.
- Finalment, el Comitè presentarà un informe anual amb les observacions i recomanacions al Consell de la Lliga Àrab a través del Secretari General. Mitjançant l'estudi dels diferents informes estatals, el Comitè Àrab de Drets Humans és capaç de ressaltar els progressos i les deficiències dels Estats membres en relació amb els drets humans i la pràctica d'aquests. Tots els informes del Comitè seran públics i se'n farà la màxima difusió.

²⁶ Per a més informació vegeu la Carta de Drets Humans de 2004. Disponible a: <http://hrlibrary.umn.edu/instreet/arabhrcharter.html>

Il·lustració 4. Funcionament del Comitè Àrab de Drets Humans

Font: Elaboració pròpia

El Comitè Àrab de Drets Humans previst en la Carta de 2004, es va conformar el març de 2009 i va entrar en funcionament el 2011. La primera reunió del Comitè va ser convocada pel Secretari General de la Lliga Àrab i els primers membres van pertànyer a Algèria, Bahrain, Líbia, Palestina, Aràbia Saudita, Síria i Emirats Àrabs Units.

En relació al pressupost, és el Secretari General de la Lliga Àrab que preveu aquest en relació amb les necessitats pel desenvolupament de les seves funcions. Tanmateix, des de l'inici del seu funcionament, el Comitè ha intentat buscar recursos financers en els mateixos estats àrabs, donants regionals i internacionals i qualsevol persona natural o legal, sempre que això no suposi una contradicció amb els objectius de la Carta. Actualment, existeix la preocupació de què si la Lliga Àrab no proporciona els recursos adequats al Comitè Àrab de Drets Humans, aquest pot tornar-se dependent de les donacions, el que pot afectar a l'estabilitat, la duració i la independència del Comitè²⁷.

El Comitè estableix el seu propi estatut, reglament i les seves pròpies regles de procediment, determinant aspectes com la freqüència de les seves reunions, celebrades, en caràcter general al

²⁷ Rishmawi, M. (2010). The Arab Charter on Human Rights and the League of Arab States: An Update. Human Rights Law Review, 10(1), pp.169-178.

Caire. De fet, gran part de la seva tasca inicial es va basar en l'establiment dels seus mètodes de treball i el seu reglament.

El Comitè està format per 7 membres, elegits de forma secreta entre els Estats part de la Carta, cada quatre anys per un màxim de dos mandats. El Comitè no pot incloure més de dues persones d'un Estat membre. Es recomana que els membres del Comitè tinguin una vasta experiència en el camp dels drets humans. El Comitè també hauria de garantir l'equilibri de gènere -si bé és cert que fins ara cap dona ha ocupat cap càrrec al Comitè- i reflectir la diversitat dels Estats membre de la Lliga Àrab -tenint en compte els seus diferents sistemes legals-. Addicionalment, es demana als membres del Comitè que realitzin les funcions que se'ls ha encomanat amb plena integritat i imparcialitat. És per això que aquests gaudeixen de les immunitats necessàries per a l'adequat exercici de les seves funcions²⁸.

La funció del Comitè no és la de ser el guardià protector dels drets humans, si no que té una tasca supervisora. A diferència d'altres òrgans regionals de supervisió dels drets humans que tenen un doble mandat, per una part la realització d'informes periòdics, i per l'altre respondre a peticions individuals o denúncies interestatals sobre presumptes violacions, el Comitè només té encomanada la primera de les funcions.

Aquest fet condueix a que les funcions i obligacions assumides pel Comitè, constitueixen regles molt febles a l'hora de donar efectivitat a la Carta, ja que en la mateixa no es preveu cap mecanisme de reclamació o execució, pel que les funcions del Comitè queden limitades a emetre recomanacions no vinculants als Estats que en son part²⁹.

No obstant això, i en virtut del Reglament aprovat el novembre de 2014, el Comitè ha assumit la tasca addicional d'interpretar la Carta de 2004, per tal de poder proporcionar als Estats recomanacions i orientacions respecte a les seves obligacions. Aquestes decisions, recomanacions i orientacions han de ser adoptades pel Comitè en absoluta majoria. Les funcions del Comitè en aquest aspecte interpretatiu són importants, ja que realitza una funció quasijudicial, similar a la jurisdicció consultiva dels òrgans judicials internacionals, en definir i declarar l'abast de les llibertats i deures fonamentals recollits a la Carta. No obstant això, el Comitè no ha estat capaç

²⁸ Al-Midani, M. A. (2012). "Human rights bodies in the League of Arab States", *3 Jinan Hum Rts. J.*

²⁹ Forsythe 2009: 414; Rishmawi 2010: 172-174

d'abordar cada dret en profunditat, tal com fan els òrgans especialitzats dels tractats internacionals³⁰.

Finalment volem destacar que des dels seus inicis, el Comitè Àrab de Drets Humans, ha deixat clara la seva postura vers el paper de la societat civil. En aquest sentit, el Comitè deixa la porta oberta a la col·laboració de la societat civil, en tasques tan importants com la inclusió d'aquesta en la revisió dels informes estatals; la seva participació en les sessions del Comitè; en la possible consulta d'informació addicional del Comitè a la Societat Civil... El creixent paper de la societat civil ha desembocat a que el Comitè Àrab de Drets Humans hagi elaborat una sèrie de directrius específiques que regulen la seva participació³¹.

Malgrat l'establert a l'article **48**, el Comitè ha apuntat en diverses ocasions la falta de voluntat i cooperació d'alguns Estats membres en fer arribar els informes triennals, fet que dificulta la tasca d'aquest instrument i limita la seva capacitat i funcions.

4.3. Altres mecanismes de garantia

Una vegada estudiat el Comitè de Drets Humans previst a la Carta de 2004, cal analitzar altres mecanismes de garantia que s'han establert al llarg dels anys als països àrabs per intentar dibuixar un sistema que permeti l'efectiu compliment dels drets substantius enunciats a la Carta. Especialment, s'estudiaran el Comitè Permanent Àrab de Drets Humans (PACHR) i la Cort Àrab de Drets Humans. Tanmateix, també s'estudiaran, encara que de forma menys detallada, altres organismes protectors dels Drets Humans, com per exemple la Comissió Permanent Independent de Drets Humans.

4.3.1. Comitè Permanent Àrab de Drets Humans: PACHR

El PACHR, també conegut com a Comissió Àrab de Drets Humans (CDHEA), és el principal òrgan polític de drets humans de la Lliga Àrab i va ser establert l'any 1968.

³⁰ Almaky, R. G. (2015). The League of Arab States and the Protection of Human Rights: A Legal Analysis, Tesis doctoral presentada en la Brunel University London. Disponible a: <http://bura.brunel.ac.uk/bitstream/2438/11067/1/FulltextThesis.pdf>

³¹ Per a més informació vegeu Rishmawi, M. (2015). The League of Arab States. Human Rights standards and mechanisms. Towards further civil society engagement: a manual for practitioners. Open Society Foundations and Arab Regional Office. Disponible a: <https://www.opensocietyfoundations.org/publications/league-arab-states-human-rights-standards-and-mechanisms>

El PACHR no és un Comitè d'experts, sinó que és un òrgan format per un representant de cada estat membre de la Lliga Àrab - composta de 22 Estats-. Per tant, la PACHR, té una composició similar al Consell dels Drets Humans de l'ONU. Els reglaments de funcionament interns del Comitè recomanen que per formar part d'aquest els diferents representants tinguin coneixements especialitzats en matèria de drets humans, malgrat que no és una condició obligatòria.

Les funcions principals de la PACHR, estan recollides en el seu Reglament intern adoptat l'any 2007 que estableix que aquest òrgan té una funció consultiva i reglamentària; pot formular recomanacions sobre qüestions relacionades amb els drets humans; promoure l'aplicació de tractats de drets humans; i regular la cooperació entre els membres àrabs en l'esfera dels drets humans³². En aquest sentit, més enllà del seu paper decisiu en l'adopció de les versions originals i revisades de la Carta Àrab, el Comitè Permanent de Drets Humans s'ha mantingut actiu en la denúncia de les violacions dels drets humans per part d'alguns Estats Àrabs.

Les sessions de la PACHR se celebren dues vegades l'any, normalment entre gener i juny, i les recomanacions de les sessions s'inclouen normalment en els informes de les sessions posteriors dels Ministres de Relacions Exteriors.

Les Organitzacions No Governamentals (ONG) i les institucions nacionals de drets humans poden assistir a les seves sessions si se'ls concedeix la condició d'observadors. Malgrat la possibilitat d'acudir a les sessions d'aquest Comitè, cada vegada s'han ampliat més els requisits a complir per poder obtenir la condició d'observador. Actualment, els informes emesos per aquest Comitè només estan disponibles en àrab.

Pel bon funcionament del Comitè, aquest compta amb una secretaria tècnica i un Departament de Drets Humans. Aquest últim s'encarrega d'elaborar els informes i les recomanacions i d'organitzar l'ordre del dia de les sessions.

Una de les crítiques més recurrents a la PACHR es fa amb relació a la seva composició, ja que en estar formada per un representant de cada estat membre que no ha de ser obligatòriament expert en drets humans, fa que sigui un òrgan eminentment polític, fet que li impedeix participar activament i eficaçment en la promoció i protecció dels drets humans a la regió. A més a més, el Comitè no

³² Aguirre, D. and Pietropaoli, I. (2012). Human Rights Protection the ASEAN way: Non-Intervention and the Newest Regional Human Rights System. *International Human Rights Law Review*, 1(2), pp.276-311.

disposa de cap mecanisme per examinar la situació dels drets humans als Estats Membres, com per exemple el Mecanisme Universal d'Examen Periòdic del Consell de Drets Humans de les Nacions Unides, i tampoc disposa de procediments especials.

Per aquestes raons, el PACHR no ha demostrat ser un mecanisme eficaç per abordar les preocupacions entorn dels drets humans a la regió i la falta d'un mecanisme eficaç d'observança dels drets humans a la Lliga Àrab necessita ser abordada de manera crítica.

4.3.2. Cort Àrab de Drets Humans

La iniciativa de creació d'un Estatut³³ per la Cort Àrab de Drets Humans va ser acceptada el 26 de març de 2013 durant la Cimera de la Lliga Àrab a Doha, Qatar³⁴, sobre la proposta presentada per Bahrain l'any anterior. Finalment el text va ser aprovat el 7 de setembre de 2014. Desafortunadament, les Organitzacions No Governamentals (ONG) i la societat civil van quedar excloses de tot el procés i les seves observacions van ser ignorades. A més a més, l'Estatut de la Cort Àrab de drets Humans no es va adjuntar a la Carta de 2004. Per tant, l'Estatut de la Cort Àrab és considerat un òrgan judicial independent, separat de la Carta, que busca consolidar la voluntat de les parts contractants en el compliment de les seves obligacions.

La seu de la Cort Àrab de Drets Humans s'estableix a Manama, Bahrain. Aquesta decisió va ser criticada per algunes ONG a causa de l'historial de violacions de drets humans que té el país.

La Cort està composta de 7 jutges, encara que aquest número pot ser augmentat a 11 a petició de la Cort. Els jutges seran nacionals dels Estats parts per un mandat de quatre anys, renovable una única vegada. La Cort no podrà incloure en la seva composició primària a més d'un jutge de la mateixa nacionalitat. La Cort Àrab de Drets Humans es reuneix en sales d'almenys tres jutges per conèixer els objectes dels litigis. Pel que fa a la selecció dels jutges, els articles **5, 6, 7, 8 i 15** de l'Estatut garanteixen que els jutges seleccionats tinguin un alt grau de perícia, credibilitat i integritat, necessaris per assumir les funcions d'un jutge en un tribunal de drets humans. L'Estatut també proporciona garanties respecte a la representació justa i igualitària entre jutges en termes de gènere, nacionalitat i diferents sistemes jurídics. Això pot aconseguir-se mitjançant l'adopció de

³³ Podeu consultar l'Estatut al següent enllaç: https://aci.hl.org/texts.htm?article_id=44&lang=ar-SA

³⁴ La XXIV Cimera de Doha el 26 de març de 2013, per Decisió 572, va aprovar la creació d'una Cort Àrab de Drets Humans. Més tard, el 7 de setembre de 2014, adoptaria l'Estatut de la Cort.

procediments de nomenaments justos i transparents i a través de la imposició de criteris de selecció. Tanmateix, l'Estatut mostra clares deficiències, i això sumat a la falta de transparència no ajuda a reforçar la integritat de la Cort.

D'acord amb l'article **16** de l'Estatut de la Cort Àrab de Drets Humans, aquesta és competent per conèixer tots els casos de litigis derivats de l'aplicació i interpretació de la Carta de 2004, així com de qualsevol altre tractat àrab d'àmbit de drets humans, sempre que una de les parts sigui part contractant. No obstant això, l'article **18** de l'Estatut disposa que la competència de la Cort Àrab de Drets Humans és complementària a la dels tribunals nacionals, i en cap cas desplaça aquest. Per tant, abans que la Cort Àrab pugui conèixer d'un litigi s'han d'haver esgotat els recursos interns. Aquest article suposa una clara limitació a l'eficàcia de la garantia dels drets humans, ja que s'entén que la Cort hauria de gaudir de certa flexibilitat a l'hora de decidir sobre l'admissibilitat dels assumptes a conèixer i per examinar en quina mesura els mecanismes i recursos locals són suficients per garantir la màxima protecció dels drets humans. En aquest sentit, la Cort Àrab de Drets Humans a petició del Consell de la Lliga Àrab, podrà emetre qualsevol opinió fonamentada entorn de qualsevol qüestió jurídica relacionada amb la Carta o qualsevol altre document àrab relacionat amb els drets humans, admetent-se opinions independents dels jutges. En el marc d'un litigi conegut per la Cort, aquesta emetrà una sentència dins termini i aquesta decisió serà definitiva i no estarà subjecte a apel·lació³⁵.

També convé fer esment a l'article **19** de l'Estatut que restringeix l'accés a la Cort únicament als Estats Parts, oferint la possibilitat als Estats membre de presentar casos en nom de particulars. Per tant, no es concedeix directament el dret d'accedir directament al Tribunal de Justícia, un dret que es creu cabdal per l'adequat i eficaç funcionament de qualsevol tribunal que busqui protegir drets individuals.

Amb la creació de la Cort Àrab de Drets Humans, el 7 de setembre de 2014, es pot veure una voluntat d'avançar institucionalment, encara que amb persistents debilitats. Aquest Estatut, d'acord amb el que s'estableix al seu article **33** entrarà en vigor després de la ratificació del mateix per 7 Estats, i serà operatiu un any més tard a la seva setena ratificació. A data de la publicació del present treball, l'única ratificació que ens consta de dades oficials és la d'Aràbia Saudita el 24 de juny de

³⁵ Magliveras, K. and Naldi, G., 2018. The Arab Court of Human Rights: A study in importance. *Revue québécoise de droit international*, 29(2), pp.147-172.

2016. Per tant, perquè la Cort Àrab de Drets Humans pugui entrar en funcionament cal encara la ratificació de 6 membres més. Aquesta sembla, si més no, improbable, ja que la Societat Civil i Organitzacions No Governamentals han demanat als Estats Membres que no ratifiquin l'Estatut fins que aquest no es sotmeti a una revisió exhaustiva que permeti, entre altres aspectes, l'accés directe de les persones a la Cort. Una vegada la Cort tingui totes les ratificacions necessàries, aquesta aprovarà el seu propi reglament i pressupostos.

Així doncs, malgrat la reconeguda necessitat de creació d'un mecanisme independent, adjudicatari i garantista dels drets humans dins de l'estructura de la Lliga Àrab, no sé sap fins a quin punt la Cort Àrab de Drets Humans podria oferir aquestes solucions, ja que en el seu Estatut s'hi inclouen disposicions que poden afectar negativament i greument a la capacitat de la Cort per ser garant dels drets humans, tal com van apuntar diversos actors de la societat civil abans que s'aprovés el projecte, però que van ser completament ignorats³⁶. N'és un exemple la fèrria crítica que va fer la societat civil a la manca de disposicions que fessin referència a les normes internacionals dels drets humans a l'Estatut per tal que és garantís una interpretació de la Carta Àrab de Drets Humans en consonància amb el dret internacional. Malgrat les considerables crítiques, l'existència d'un òrgan judicial, encara que imperfecte, sembla, si més no en la teoria, preferible a no tenir-ne.

4.4. Altres organismes de Drets Humans dels Estats Àrabs

A banda dels mecanismes de garantia dels drets humans explicats prèviament, volem en aquest apartat, fer menció a altres organismes dedicats als drets humans al món àrab, i que per tant, ajuden a garantir-ne la seva protecció.

1. Comissió Permanent Independent de Drets Humans -d'ara endavant IPCHR- de l'OCI:

Aquesta Comissió va ser inaugurada l'any 2011 i està composta per 18 membres que presenten serveis durant 3 anys, prorrogables 3 anys més. Cada una de les tres principals regions geogràfiques de l'OCI -regió africana, asiàtica i àrab- és representada per 6 membres. L'IPCHR té la funció de realitzar estudis i investigacions sobre qüestions de drets humans; proporciona als Estats membres cooperació tècnica en matèria de drets humans; ajuda als Estats membres a elaborar informes de drets humans; recolza la tasca de l'OCI sobre els drets humans en l'àmbit

³⁶ MAJZOUN, Tarek - QUILLERÉ MAJZOUN, Fabienne "La future Cour arabe des droits de l'homme: des espoirs à la déconvenue", *RGDIP*, Vol. 119. No 2 (2015).

internacional; presenta recomanacions a les declaracions i convenis de drets humans; i formula suggerències a la ratificació d'instruments internacionals de drets humans.

2. **Institucions Nacionals Àrabs de Drets Humans:** la majoria d'Estats Àrabs han acreditat a les Institucions Nacionals de Drets Humans amb el mandat de promoure i protegir els drets humans als seus respectius països. Aquestes institucions també tenen el mandat de rebre queixes individuals de violacions de drets humans. Només 5 institucions àrabs han estat acreditades per l'Aliança Mundial d'Institucions Nacionals de Drets Humans (GANHRI) de conformitat amb els criteris establerts per aquest organisme: 1) l'òrgan actua independentment del govern; 2) el govern concedeix recursos financers a aquestes institucions per cobrir, almenys, les seves funcions més bàsiques; 3) el nomenament de la institució es fa a través d'un procediment just i transparent.

3. **Pla Àrab per fomentar la cultura dels Drets Humans:** aquest pla va ser aprovat pel Consell de la Lliga dels Estats Àrabs el 28 de març de 2010, i en el seu preàmbul, s'assenyala la preocupació pels drets humans i es donen una sèrie d'iniciatives a escala internacional, regional i nacional per garantir la pràctica d'aquests drets. Per tot, el Pla Àrab representa una base àrab conjunta per promoure la cultura dels drets humans entre els països, les regions, les institucions, els grups socials i els individus. Aquest pla es va elaborar amb la col·laboració i assessorament d'un gran nombre d'experts àrabs, representants dels Estats membres àrabs i amb l'ajuda de l'Oficina de l'Alt Comissariat pels Drets Humans de l'ONU. El Pla no està dissenyat per ser una alternativa als plans nacionals, sinó que representa un paquet de directrius per treballar de forma conjunta amb els plans nacionals de cada Estat, que presenta temes i objectius comuns i que vol reforçar els diversos esforços àrabs que ja estaven en marxa³⁷.

4.5. Els límits del sistema Àrab de protecció dels Drets Humans

Entre moltes de les crítiques que ha despertat el sistema àrab de protecció els drets humans, la majoria s'han centrat en la Cort Àrab de Drets Humans. La Cort, juntament amb moltes de les disposicions del seu Estatut, no reuneix els estàndards mínims internacionals, i d'entre les moltes deficiències cal destacar-ne quatre: 1) la falta d'un mecanisme d'aplicació efectivament

³⁷ Vegeu més a informació sobre aquests tres organismes a: Rishmawi, M., 2015. The League of Arab States. Human Rights standards and mechanisms. Towards further civil society engagement: a manual for practitioners. Open Society Foundations and Arab Regional Office. Disponible a: <https://www.opensocietyfoundations.org/publications/league-arab-states-human-rights-standards-and-mechanisms>

independent, 2) la dèbil jurisdicció del òrgan, perquè no admet queixes per part de les víctimes; 3) el condicionat procés de selecció dels membres de l'òrgan i les debilitats de garantia presents al llarg de tot el procés i; 4) la falta de previsions en matèria de reparació de violacions de la Carta.

La falta d'un mecanisme de denúncia de forma individual, en grup, interestatals o mitjançant Organitzacions No Governamentals col·loquen en una situació desfavorida la Cort Àrab de Drets Humans, ja que nega la possibilitat d'obtenir una satisfacció o reparació per part de l'Estat que ha violat certs drets humans, independentment que la Carta, en certs articles prevegi aquesta reparació. A més a més, si ens atenem a l'Estatut de la Cort, el tribunal no té cap mecanisme que prevegi la protecció dels testimonis i els damnificats. En aquest sentit, la Cort tampoc compta amb mecanismes d'aplicació que obliguin al compliment de les seves decisions.

A aquestes múltiples debilitats si suma la influència que tenen els governs en la selecció dels jutges. En aquest sentit, nombrosos especialistes, com la Comissió Internacional de Juristes, van instar a la reforma de l'Estatut des d'una visió crítica que van recollir el document "*The Arab Court of Human Rights: A Flawed Statute for an Ineffective Court*³⁸" publicat a Ginebra el 2015. La Comissió Internacional de Juristes, juntament amb Louise Arbour, ex-Alta Comissionada de l'ONU han expressat que consideren que "l'Estatut de la Cort no ha establert un veritable tribunal de drets humans, bàsicament perquè no proporciona a les persones els drets de les quals han estat violats l'accés directe a un recurs judicial efectiu". A tall d'exemple, països com Aràbia Saudita, Sudan, Emirats Àrabs Units, Qatar i Iemen apliquen rigorosament la *Sharia* i prescriuen judicialment i extrajudicialment càstigs com la decapitació i la lapidació.

Amb tot l'exposat, és clar que la falta d'un mecanisme de queixes individuals o col·lectives sembla avui la prioritat, fins i tot per sobre a la creació de mecanismes de supervisió. Això és així perquè la falta d'aquests mecanismes significa la falta d'un recurs efectiu per aquells els que se'ls ha violat els drets i les llibertats. No obstant això, i més enllà de les nombroses crítiques, l'establiment de mecanismes com una Cort Àrab de Drets Humans ofereix la millor oportunitat històrica per promoure els Drets Humans a la regió.

³⁸ Entre les esmenes que requereixen la Comissió Internacional de Juristes (CJI) figuren com a destacades: la independència dels jutges; la duració més llarga dels mandats; la no renovació d'aquests; la supressió del requeriment dels recursos interns quan no hi hagi recursos efectius al dret intern; a l'establiment de mecanismes independents i una eficaç supervisió del compliment d'execució de les decisions de la Cort; la consolidació de la possibilitat que la Cort adopti mesures provisionals durant el procés; la revisió de la seu del tribunal perquè l'Estat seu estigui disposat i sigui capaç de brindar garanties a la Cort, a les víctimes, els representants, els testimonis i a les associacions civils. Disponible a: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2015/04/MENA-Arab-Court-of-Human-Rights-Publications-Report-2015-ENG.pdf>.

5. UNIVERSALITAT DELS DRETS HUMANS: REALITAT O UTOPIA?

En el preàmbul de la Carta Àrab de Drets Humans s'afirma la creença en la sobirania de la llei i la seva contribució a la protecció dels drets humans. A més a més, a l'article 1.4 de la Carta, com s'ha apuntat al llarg del treball, es proclama que els drets humans són universals, indivisibles, interdependents i interrelacionats.

No obstant això, altres documents de la Lliga Àrab, semblen qüestionar la universalitat dels drets humans. En aquest sentit, el 1998 el Comitè Permanent Àrab de Drets Humans va elaborar un document conegut com "Les Directrius sobre la universalitat dels Drets Humans"³⁹. En aquest document s'afirmen, entre d'altres, les especificitats religioses, culturals i socials dels diferents estats àrabs; la necessitat d'arribar a comprendre els drets humans al món àrab d'acord amb els conceptes i principis de l'Islam; la limitació de les ingerències a assumptes interns a través de l'ús dels drets humans; i el dret dels Estats de fer reserves als tractats internacionals.

Aquest qüestionament a la universalitat dels drets humans també va ser recollit a la Declaració Universal Islàmica sobre Drets Humans de 1981, en la qual es va criticar la posició laïcista de la Declaració Universal de 1948. A tot això, cal sumar-hi els recents canvis que estan afectant el món modern tals com la lluita contra el terrorisme, la globalització i la por a la pèrdua d'identitat que han reobert recentment la discussió sobre la universalitat dels drets humans. Així doncs, és essencial abans de concloure el present treball, abordar la vívida discussió que hi ha avui en dia sobre la universalitat o el relativisme cultural en relació als drets humans.

En aquesta línia i començant pels plantejaments favorables al relativisme cultural, segons autors com Miguel Giusti⁴⁰, l'interculturalisme és un signe que es mou en sentit invers el procés de globalització, caracteritzat per ser un procés culturalment uniformitzador. Això ha portat a que les crítiques culturalistes dels drets humans s'hagin fet sentir en temps de marcada globalització, sobretot en contextos culturals aliens a Occident.

En essència, el que es qüestiona és la concepció individualista dels drets humans, pròpia de la cultura occidental, però que pretén ser validada universalment com una visió independent de qualsevol condicionament cultural i per tant, vinculant a tots els éssers humans.

³⁹ Va ser adoptat per Comitè Permanent Àrab de Drets Humans, pel Consell de Ministres d'Afers Exteriors el 23-24 de febrer de 1998.

⁴⁰ Giusti, M. Los derechos humanos en un contexto intercultural. Disponible a: <http://www.oei.es/valores2/giusti2.htm>.

Segons les posicions culturalistes, des d'un punt de vista teòric, no hi ha cap fonamentació per creure la validesa universal dels drets humans. Els culturalistes, entenen que els drets humans no es poden analitzar individual i separatament, ja que estan influenciats per un gran nombre de factors, el que fa que a través d'ells s'expressi una cosmovisió bastant ampla dels valors de la cultura liberal. Així, segons Gabriela Sánchez Carmona⁴¹, l'individu universal posseeix les mateixes característiques que l'individu liberal. També en aquest sentit es pronuncia Žižek⁴² quan afirma que la modernitat liberal, a partir dels drets humans, ha intentat consolidar la idea universal d'individu i no la dels localismes culturals. Karen Mingst⁴³, també senyala que els experts de diferents països del món entenen els drets humans com un concepte que ha de tenir en compte la cultura com un factor determinant per la comprensió i gaudi dels drets humans.

Un altre dels aspectes que qüestionen els culturalistes, és la legitimitat de les decisions dels tractats internacionals, ja que malgrat que hi participen tots els països involucrats, molt sovint es prescindeix de l'opinió de la majoria de països de la perifèria.

A més a més, l'acceptació dels drets humans implica una reorganització jeràrquica de principis i valors, en convertir-se els drets humans en lleis que han de ser enteses en cada situació particular.

Des d'un vessant més històric, els culturalistes sostenen que la concepció universal dels drets humans no recull suficientment la realitat d'algunes cultures, de les quals es té un profund desconeixement. Això porta al fet que s'encobreixi una injustícia a través d'un discurs moral que legitima la posició de domini de les societats occidentals, ja que les posicions de partida en l'aplicació dels drets humans són de clara desigualtat i asimetria segons regions. Així doncs, la distribució de poder, d'oportunitats, de riquesa, i de capacitat decisòria política i econòmica és clarament desigual, i segons els autors culturalistes les normes internacionals, perpetuen en moltes ocasions aquesta asimetria.

Per altra banda, els defensors de la universalitat dels drets humans sostenen que si el que es critica és la falta de coneixement de certes realitats, no s'està qüestionant en cap cas l'essència dels drets

⁴¹ Sánchez Carmona, G., Algunas concepciones islámicas sobre derechos humanos. Colegio de México. Disponible a: https://books.google.es/books?id=FAzvOGHkkoC&pg=PA61&lpg=PA61&dq=Gabriela+S%C3%A1nchez+Carmona&source=bl&ots=l2ghkRuWUA&sig=ACfU3U2aVL5TWkVcvRge89kHKmulPqZMew&hl=ca&sa=X&ved=2ahUKewiQ_Ijw4L_pAhUaUhUIHek9BIYQ6AEwA3oECAoQAQ#v=onepage&q=Gabriela%20S%C3%A1nchez%20Carmona&f=false

⁴² Žižek, Slavoj., 2011. En contra de los derechos humanos. Vol. 2 N° 2, diciembre de 2011, 115-127

⁴³ Mingst, K., McKibben, H. and Arreguín-Toft, I., n.d. Essentials Of International Relations.

humans. Així, segons Jürgen Habermas⁴⁴ “qui denuncia la limitació de certs drets i hi formula crítiques, està en el fons reivindicant aquests drets”.

Un altre argument dels autors universalistes, és la denúncia a l'ús del culturalisme per part de molts governs autoritaris del món, que a través del relativisme cultural justifiquen conductes que clarament suposen una violació als drets humans. N'és un clar exemple l'actitud adoptada per certs Estats que sovint han criticat la qüestió de la universalitat dels drets humans per justificar violacions dels drets de les dones en nom de la cultura. L'obligació d'eliminar aquests prejudicis i estereotips és crucial per garantir els drets humans a col·lectius més vulnerables, més encara si tenim en compte que les dones poques vegades poden influir a determinar la cultura de la seva societat, a causa de la forta discriminació que pateixen.

Un altre punt a destacar és que en la Declaració Universal de 1948 cap Estat membre de l'ONU hi va votar en contra, i només vuit Estats - la Unió Soviètica i cinc aliats seus, Aràbia Saudita i Sud-àfrica, van abstenir-se⁴⁵. A més a més, cal recordar que en les tasques preparatòries de la Declaració de 1948 hi van participar activament representants d'Àfrica, Àsia i Amèrica Llatina, que van contribuir de forma substancial a la redacció final de la Carta. El resultat, ha estat la inclusió a la Declaració de 1948 de molts valors inherents als principals sistemes jurídics i creences religioses del món, incloses les tradicions budista; cristina; hindú; islàmica; i jueva⁴⁶.

En un altre orde de coses, i deixant el vessant més teòric-filosòfic de banda, són molts els Estats Àrabs que rebutgen la universalitat dels drets humans i afirmen que el concepte de drets humans tal com el coneixem avui, va ser heretat d'una forma particular de colonització i de “l'imperialisme cultural” d'Occident. En aquest punt, m'agradaria destacar el que recull Stephen Hopgood⁴⁷:

“L'apogeu dels drets humans va arribar entre els anys 1977 i 2008, anys de la creixent unipolaritat dels EUA i l'esfondrament de la Unió Soviètica. En el camí, els drets humans van impulsar la Convenció sobre els Drets de l'Infant de 1989, però també van afeblir el potencial radical dels

⁴⁴ Habermas, J. and Greniman, D., 2013. A Philosophy Of Dialogue. Jerusalem: Israel Academy of Sciences and Humanities.

⁴⁵ Baehr, R. P. Human Rights: Universality in Practice. Palgrave: New York, 2001, p. 9–12.

⁴⁶United Nations Commissioner for Human Rights. Statement by Robinson, M. United Nations High Commissioner for Human Rights [interactive]. Disponible a <<http://www.unhchr.ch/hurricane/hurricane.nsf/view01/2370024D1ECEAC0B8025682A003DE864?opendocument>>.

⁴⁷ Stephen Hopgood, “Derechos humanos: ya pasó su vida útil” en *Open Democracy*, 18 juny de 2013. Disponible a <https://www.opendemocracy.net/openglobalrights/stephen-hopgood/derechos-humanos-ya-pas%C3%B3-su-vida-%C3%BAtil>.

moviments nacionals d'autodeterminació. A partir de la caiguda de l'Mur de Berlín, i per gairebé dues dècades, els drets humans van regnar triomfants en la Declaració de Viena de 1993, a la Conferència del Caire de 1994, en els tribunals ad hoc per Iugoslàvia i Rwanda, a l'Estatut de Roma que va crear la Cort Penal Internacional i en la intervenció a Kosovo. {...}. Però aquests èxits disfressen la realitat que les decisions a escala global es van prendre per un país i els seus activistes: EUA. Fins i tot durant aquest temps, els Estats Units, que és amic dels drets humans només en les bones, ha estat més culpable que qualsevol altre Estat en la seva negativa a integrar les normes de drets humans de manera permanent quan va tenir el poder de fer-ho.”

És per això que els països islàmics tenen la seva pròpia visió sobre els drets humans, tenint en compte les particularitats de la seva religió, moral i creences⁴⁸. No obstant això, no es pot afirmar que hi hagi una concepció occidental i una concepció islàmica de drets humans, ja que la multiplicitat de posicions fa molt més complex l'estudi de la qüestió.

Per tot el que ha estat exposat, tant a Occident com als països islàmics, els drets humans s'han convertit en matèria de debat i controvèrsia. Una possible solució a la determinació o no de la universalitat dels drets humans és la proposada per Miguel Giusti, que entén que la resolució de la controvèrsia ha de passar per un consens dialèctic, en el sentit que es reconeixin un conjunt de regles comuns, sense haver de renunciar als principis de la cosmovisió cultural, social i religiosa de cada regió. Aquest consens és el que s'ha intentat arribar a través de les diferents Declaracions de Drets Humans, però la seva aplicació està essent constantment posada en qüestió. És per això, que cal fer un esforç per entendre com funcionen els elements jurídics islàmics, per poder entendre i treballar conjuntament en la protecció dels drets humans.

Això només s'aconseguirà si els països occidentals accepten la seva situació de dominació i reconeixen l'autonomia de les cultures que durant segles han mantingut sota la seva dominació, ja que sense aquest pas la concepció universal dels drets humans serà difícilment acceptada. D'altra banda, si els defensors del culturalisme no reconeixen el perill en la pròpia tradició cultural per finalitats polítiques internes i mentre no siguin capaços d'oferir alternatives que facin possible la convivència entre les diferents cultures, tampoc valdran de massa les reivindicacions fetes des de l'autonomia cultural.

⁴⁸ Halliday, F. Relativism and Universalism in Human Rights: the Case of the Islamic Middle East. *Political Studies*. 1995, xLIII: 152–167.

6. CONCLUSIONS

L'objectiu principal d'aquest treball consistia a realitzar una anàlisi sobre la realitat dels drets humans al món àrab.

Per aquest motiu, el treball se centra en la importància d'entendre *grosso modo* el funcionament del sistema àrab de drets humans i els trets característics dels ordenaments jurídics àrabs. Amb aquest estudi, es fa palesa la diversitat cultural, econòmica, política i jurídica dels Estats Àrabs. Això ens porta a preguntar-nos si realment podem parlar d'una resposta islàmica a les qüestions de drets humans. La recepció del Dret Internacional relatiu als drets humans no ha seguit un patró comú en aquests països, i cada estat manifesta una sensibilitat diferent que pot venir determinada pel context històric i els esdeveniments interns i internacionals en què cada país s'ha vist implicat. Addicionalment, la presència de tradicions religioses en institucions jurídiques i l'escassa incidència democràtica en els sistemes jurídics i polítics existents, han provocat situacions deficitàries en la implementació efectiva dels drets humans.

Una vegada realitzada aquesta primera anàlisi, el treball s'endinsa a conèixer en major profunditat la Carta Àrab de Drets Humans de 2004. La ratificació d'aquest text jurídic va ser una fita important, ja que el document anterior mai va ser ratificat ni va entrar en vigor. A més a més, la nova Carta, vigent des de l'any 2008 és en gran mesura compatible amb el dret internacional. Si bé és cert que algunes disposicions de la Carta plantegen certes preocupacions, en relació amb el dret de les dones, els infants i els no-ciutadans i en relació amb la incoherència d'algunes disposicions amb el dret internacional, la Carta ofereix la millor oportunitat per avançar en la protecció i promoció dels drets humans a la regió. Tanmateix, una de les principals debilitats que presenta la Carta de 2004, és la falta de mecanismes de protecció eficaços previstos en aquesta.

Amb aquesta idea, s'inicia l'anàlisi dels diferents mecanismes de garantia del sistema Àrab de Drets Humans. Pel que fa a aquests, cal destacar que la Lliga Àrab ha iniciat progressos en aquesta esfera. Tanmateix, s'ha pogut veure que aquests continuen essent insuficients per garantir la protecció tant individual com interestatal dels drets humans. Això, evidencia la necessitat de continuar treballant en el desenvolupament de mecanismes que garanteixin protecció davant de possibles violacions els drets humans. L'assoliment d'un major grau de control i transparència mitjançant els mecanismes existents, juntament amb la praxi participativa de la societat civil i/o de les organitzacions no

governamentals és l'única opció per garantir l'evolució i l'establiment de mecanismes de control i garantia que enforteixin els drets humans i els valors que hi estan vinculats.

Seguidament, i amb l'objectiu últim d'assegurar l'efectivitat de les institucions de protecció dels drets humans, esdevé imprescindible conciliar la visió occidental i la tradició islàmica dels drets humans. La Carta Àrab de 2004, podria haver-se convertit en un gran exemple que combinés la universalitat dels drets humans i el relativisme cultural. Tanmateix, la Carta ha deixat entreveure una ambigua posició dels Estats Àrabs sobre la universalitat dels drets humans.

Després de realitzar les anàlisis anteriorment descrites, es poden assenyalar dues aportacions importants. La primera d'elles evidencia que hi ha d'haver un esforç per entendre com funcionen els elements jurídics islàmics per poder treballar de forma conjunta en la seva protecció i comprendre la diversitat, complexitat i heterogeneïtat existent en aquests països, ja que només així serà possible avançar en la seva protecció. La segona, que malgrat les múltiples crítiques i deficiències que mostra el sistema àrab de drets humans, en els últims anys hi ha hagut progressos estimulants a l'hora de crear un veritable sistema de protecció dels drets humans, si bé és cert que queda un llarg camí perquè els drets humans es trobin al centre de programes, iniciatives i decisions d'aquests països.

Les futures línies d'investigació hauran d'esforçar-se, primerament, a incorporar les opinions i preferències de la societat civil i la ciutadania, ja que considerant la seva prelació podrà estudiar-se amb major exhaustivitat les deficiències dels actuals sistemes de garantia dels drets humans, perfeccionar-los i estendre'n l'ús als països de la regió. Seguidament, s'hauria d'estudiar la incidència dels sistemes de protecció dels drets humans país per país, per tal de considerar amb una major profunditat els diversos elements que influeixen a l'establiment de textos jurídics i mecanismes garantistes de drets humans. Aquesta anàlisi singular però exhaustiva de tots els factors és d'una gran complexitat i requereix majors recursos temporals i tècnics.

Convé, en aquest punt, assenyalar que per poder seguir investigant sobre aquest tema, és vital que la Lliga Àrab es converteixi en una organització transparent i oberta, ja que en l'actualitat la Lliga Àrab té reticències a fer públics els seus esforços en matèria de protecció dels drets humans, fet que fa que els seus webs siguin de difícil navegació, sense continguts principals i moltes vegades amb continguts antiquats i sense data.

En síntesi, el sistema regional àrab per la protecció dels drets humans es troba en una etapa primerenca però ha recorregut un llarg camí. Amb la regió en general destrossada pels conflictes, l'autoritarisme imperant i la protecció ineficient dels drets humans a escala nacional, la construcció d'un sistema de protecció regional és ara més important que mai.

7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- [1] Abogados al servicio de Abogados. (2010). Manual didáctico sobre derechos humanos y su protección dirigido a abogados: Ficha N° 12: La Carta Árabe de derechos humanos. Recuperat des de: <http://www.observatoire-avocats.org/es/las-herramientas/herramientas-pedagogicas/> [15 de maig de 2020]
- [2] Aguirre, D. and Pietropaoli, I. (2012). Human Rights Protection the ASEAN way: Non-Intervention and the Newest Regional Human Rights System. *International Human Rights Law Review*, 1(2), pp.276-311.
- [3] Al-Ahsan, Abdullah. (2008). “Law, religion and human dignity in the muslim world today: an examination of OIC’s Cairo Declaration of Human Rights” en *Journal of Law and Religion*, Cambridge University Press, vol. 24, issue 2.
- [4] Almaky, R. G. (2015). The League of Arab States and the Protection of Human Rights: A Legal Analysis, Tesis doctoral presentada en la Brunel University London. Recuperat des de: <http://bura.brunel.ac.uk/bitstream/2438/11067/1/FulltextThesis.pdf> [20 de maig de 2020]
- [5] Al-Midani, M. A. (2012). “Human rights bodies in the League of Arab States”, 3 *Jinan Hum Rts. J.*
- [6] Al-Midani, M. A. (n.,d). “The Enforcement Mechanisms of the Arab Charter on Human Rights and the Need for an Arab Court of Human Rights”. Recuperat des de: https://acihl.org/articles.htm?article_id=22 [15 de març de 2020]
- [7] Arab Charter on Human Rights. Available at University of Minesota, Human Rights Library [interactive]. Recuperat des de: <http://hrlibrary.umn.edu/instree/arabhrcharter.html> [24 de febrer de 2020]
- [8] Arcos Ramírez, F. (2019). The Challenge of Ethical- Cultural Pluralism to the Universality of Human Rights. *The Age of Human Rights Journal*, (12), pp.184-203.
- [9] Armis, Sadri. (2019). The Arab human rights system: achievements and challenges. *The International Journal of Human Rights*, 23:7, 1166-1182, Recuperat des de: <https://doi.org/10.1080/13642987.2019.1597713> [18 de març de 2020]

- [10] Ávila Hernández de Pulitanó, F. (2008). Los Derechos Humanos en el Islam. Universidad del Zulia. ISSN 1315-6268 - Dep. legal pp 199402ZU33 Vol. 15, No. 1, 2008: 141 - 153.
- [11] Baehr, R. P. (2001). Human Rights: Universality in Practice. Palgrave: New York, p. 9–12.
- [12] Bielefeld, H. (2000). ‘Western’ versus ‘Islamic’ Human Rights Conceptions? A critique of Cultural Essentialism in the Discussion on Human Rights. *Political theory*, 28(1).
- [13] Bassiouni, C.,. (2013). The Shari'a and Islamic Criminal Justice in Time of War and Peace. Cambridge University Press. Recuperat des de: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139629249> [15 de maig de 2020]
- [14] Carrasco Nuñez, E. I. (2018). Derechos humanos en el Islam. Una perspectiva comparada. *Revista de Relaciones Internacionales de la UNAM*, núm. 132, septiembre-diciembre de 2018, pp. 93-121.
- [15] Capozzi, G. (2001). Diritti dell' Uomo. Filosofia, Dichiarazioni, Giurisdizioni. Editorial Jovene, Nápoli.
- [16] Chowdhury, N. (2008). The Quest for Universal Human Rights: A Brief Comparative Study of Universal Declarations of Human Rights by the UN and the Islamic Council of Europe. *The International Journal of Human Rights*, 12(3).
- [17] Donnelly, J.,. (2003). Universal Human Rights in Theory and Practice. Cornell University Press.
- [18] Drnas de Clément, Z. (n.d). La Carta Árabe sobre derechos Humanos. Recuperat des de: <http://www.acaderc.org.ar/doctrina/la-carta-arabe-sobre-derechos-humanos> [20 de maig de 2020]
- [19] FIDH. (2013). *The Arab League and Human Rights: Challenges Ahead*, Regional Seminar held in Cairo on 16-17 February 2013. Recuperat des de: www.fidh.org [15 de març de 2020]
- [20] Giusti, M. (n.,d). Los derechos humanos en un contexto intercultural. Recuperat des de: <http://www.oei.es/valores2/giusti2.htm> [05 de maig de 2020]

- [21] Gutiérrez Castillo, V. L. (2012). Estados Árabes y derechos humanos: la recepción y aplicación de la norma internacional. *Revista Española de Derecho Internacional, Sección ESTUDIOS*, julio-diciembre 2012, pp. 105-131.
- [22] Habermas, J. and Greniman, D. (2013). *A Philosophy Of Dialogue*. Jerusalem: Israel Academy of Sciences and Humanities.
- [23] Halliday, F. (1995). Relativism and Universalism in Human Rights: the Case of the Islamic Middle East. *Political Studies*. 1995, xLIII: 152–167.
- [24] Hopgood, S. (2013). “Derechos humanos: ya pasó su vida útil”. *Open Democracy*. Recuperat des de: <https://www.opendemocracy.net/openglobalrights/stephen-hopgood/derechos-humanos-ya-pas%C3%B3-su-vida-%C3%BAtil> [18 de maig de 2020]
- [25] Hüllen, V. (2015). *Just Leave Us Alone: The Arab League And Human Rights*.
- [26] Ibrahim, Abadir M. (2016). Not-So-Radical Approach to Human Rights in Islam. *Journal of Religion*; 2016 July; 96(3): 346-377.
- [27] Islamiyati, D. (2017). Islamic view of Human Rights. *International Journal of Islamic Business Ethics*, 2(1), p.238.
- [28] Magliveras, K. and Naldi, G. (2018). The Arab Court of Human Rights: A study in importance. *Revue québécoise de droit international*, 29(2), pp.147-172.
- [29] Majzoub, T., Quillere F. (2015). The Usefulness of the Future Arab Court on Human Rights - Some Thoughts on its Statute”, 103 *Revue Trimestrielle des Droits de l’Homme*.
- [30] Mayer, A. (2019). *Islam and Human Rights*. [S.l.]: ROUTLEDGE.
- [31] Mayer, A. (2013). *Islam and Human Rights Tradition and Politics*. Recuperat des de: https://books.google.es/books?hl=ca&lr=&id=aUtWDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT8&dq=MAYER,+A.,+2013.+Islam+and+Human+Rights+Tradition+and+Politics&ots=vK8gDRe6bA&sig=5-Jhx2qfyeiWcr_9DiLVC-CSQIU#v=onepage&q=MAYER%2C%20A.%2C%202013.%20Islam%20and%20Human%20Rights%20Tradition%20and%20Politics&f=false [10 de febrer de 2018]

- [32] Mingst, K., McKibben, H. and Arreguín-Toft, I. (1999). *Essentials Of International Relations*.
- [33] Naskou-Perraki, P. (2009). Arab charter on human rights: A new start for the protection of human rights in the Arab world”, 62 RHDI.
- [34] Osterhaus, J. (2017). *The Arab Human Rights System. Annex to the ABC of Human Rights for Development Cooperation*. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.
- [35] Rishmawi, M. (2015). *The League of Arab States. Human Rights standards and mechanisms. Towards further civil society engagement: a manual for practitioners*. Open Society Foundations and Arab Regional Office. Recuperat des de: <https://www.opensocietyfoundations.org/publications/league-arab-states-human-rights-standards-and-mechanisms> [05 de maig de 2020]
- [36] Rishmawi, M. (2010). *The Arab Charter on Human Rights and the League of Arab States: An Update*. *Human Rights Law Review*, 10(1), pp.169-178.
- [37] Rishmawi, M. (2005). *The Revised Arab Charter on Human Rights: A Step Forward?* *Human Rights Law Review*, 5(2), pp.361-376.
- [38] Sánchez Carmona, G. (2007). *Algunas concepciones islámicas sobre derechos humanos. El Islam y Occidente des de América Latina. Colegio de México, Centro de Estudios de África y Asia*. Recuperat des de: https://books.google.es/books?id=FAzvOGHkkooC&pg=PA61&lpg=PA61&dq=Gabriela+S%C3%A1nchez+Carmona&source=bl&ots=l2ghkRuWUA&sig=ACfU3U2aVL5TWkVcvRge89kHKmulPqZMcw&hl=ca&sa=X&ved=2ahUKEwiQ_Ijw4L_pAhUaUhUIHek9BIYQ6AEwA3oECAoQAQ#v=onepage&q=Gabriela%20S%C3%A1nchez%20Carmona&f=false [15 de març de 2020]
- [39] Shelton, D., Garozza, P.G. (2013). *Regional Protection of HR*, 2d. ed. University Oxford Press, Nueva York.

- [40] Shirazi, S. (2015). Religion & Human Rights: An International Journal Pineapples in Paradise: Why Islam Does Not Necessarily Support Human Rights and Why That Is a Good Thing. *Religion & Human Rights: An International Journal*, Vol. 10, Issue 1 (2015), pp. 24-44
- [41] Vitkauskaite-Meurice, D. (2010). The Arab Charter on Human Rights: The Naissance of New regional Human Rights system or a challenge to the universality of Human Rights? Mykolas Romeris University.
- [42] Žižek, Slavoj. (2011). En contra de los derechos humanos. Vol. 2 N° 2, diciembre de 2011, 115-127.